

Europska prijestolnica kulture i kulturne strategije grada Rijeke s obzirom na riječku kandidaturu za EPK 2020

Glažar, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:212910>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Odsjek za kulturalne studije

Marta Glažar

**Europska prijestolnica kulture i kulturne strategije grada Rijeke
s obzirom na riječku kandidaturu za EPK 2020**

Diplomski rad

Rijeka, 2015.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Odsjek za kulturalne studije

Marta Glažar

**Europska prijestolnica kulture i kulturne strategije grada Rijeke
s obzirom na riječku kandidaturu za EPK 2020**

mentor: dr.sc. Vjeran Pavlaković

komentor: Marta Berčić

Rijeka, 2015.

SAŽETAK

Kombiniranim metodologijama, od analize tekstova i raznih članaka te hvatanja u koštac s pravnim dokumentima pa do rada na terenu, ovaj diplomski rad sistematizirano analizira projekt Europske prijestolnice kulture i kulturne strategije grada Rijeke koje se blisko vežu uz gradsku kandidaturu za titulu projekta kroz njegova tri segmenta. Prvi progovara o pozadini navedenog projekta, kroz aspekte njegove povijesti i tijeka nastajanja, a zatim i kroz aspekte modela kulturne politike kojim se služi. Drugi segment pojašnjava pojam riječke kulture te uz empirijsku analizu kritički sagledava strategiju gradskog kulturnog upravljanja. U trećem poglavlju, naglasak se stavio na riječku kandidaturu za Europsku prijestolnicu kulture te su se kroz razne oblike terenskog rada sagledale prednosti i mane koje kandidatura grada Rijeke trenutno ima.

Cljučne riječi: Europska prijestolnica kulture, kulturna politika, grad Rijeka, riječka kultura, riječka kulturna strategija, kandidatura, Luka različitosti, kulturni programi

SUMMARY

Using combined methodologies, from the analysis of texts and various articles to tackling the legal documents and work in the field, this thesis systematically analyzes the project of the European Capital of Culture and the cultural strategy of the city of Rijeka, which is closely linked to the city's bid for the title of the project. The first segment deals with the background of this project, through aspects of its history, the course of formation and the model of cultural policy. The second segment explains the concept of Rijeka's culture and with empirical analysis this work critically examines the city's cultural strategy management. In the last chapter, the emphasis is put on the Rijeka's candidacy for European Capital of Culture and with the help of different types of field work this thesis tried to bring some insight into the advantages and disadvantages of Rijeka's candidacy.

Key words: European Capital of Culture, cultural politics, city of Rijeka, Rijeka's culture, cultural strategy, candidacy, Port of Diversity, cultural programmes

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. EUROPSKA PRIJESTOLNICA KULTURE	2
2.1. Povijesna pozadina kulturne politike Europske unije	3
2.2. Povijest i razvoj projekta <i>Europska prijestolnica kulture</i>	4
2.2.1. Faza 1 (1985. – 1996.)	5
2.2.2. Faza 2 (1997. – 2004.)	6
2.2.3. Faza 3 (2005. – 2019.)	8
2.2.4. Faza 4 (2020. – 2033.)	10
2.3. Tijek ciljeva projekta.....	11
2.4. Model kulturne politike EPK projekta	13
2.5. Kratkotrajni i dugotrajni učinci projekta s primjerima gradova	15
2.5.1. Kulturni učinci.....	15
2.5.2. Ekonomski učinci	16
2.5.3. Društveni učinci.....	17
2.5.4. Politički učinci.....	19
2.6. Procedura prijave grada za EPK	20
2.7. Prijava hrvatskih gradova na natječaj EPK za 2020. godinu.....	23
3. RIJEČKA KULTURA I STRATEGIJA UPRAVLJANJA KULTURNOM POLITIKOM	25
3.1. Riječka kultura i kulturna politika	25
3.2. Strategija kulturnog razvitka grada	28
3.2.1. Potreba za kulturnom strategijom grada	28
3.2.2. Opći strateški ciljevi Strategije.....	29
3.2.3. Posebni strateški ciljevi Strategije	32
3.3. Rezultati Strategije od 2014. godine do danas.....	38

4. RIJEKA - GRAD KANDIDAT ZA EPK 2020.	43
4.1. Teme kandidature.....	44
4.2. Vizualni identitet kandidature.....	46
4.4. Riječke aktivnosti vezane uz EPK u vrijeme trajanja kandidature	47
4.3. Riječka prijava za EPK 2020.	49
4.5. Prijave programa za EPK 2020.....	51
4.4. Ciljevi i očekivani rezultati kandidature	52
5. ZAKLJUČAK	54
6. LITERATURA I IZVORI.....	56
7. PRILOZI	61

1. UVOD

Već dugi niz godina grad Rijeku krase niz epiteta koji su joj se dodijelili uz njeno povijesno ime. Povijesna, urbana, tolerantna, liberalna, rokerska, sve su to samo neki od predznaka koji kontinuirano obilježavaju grad koji se kroz povijest pokazao kao multikulturalna sredina koji je stvorio vlastiti povijesni ritam koji nikada u potpunosti nije pripadao samo jednoj naciji, grad u kojemu nikada nije postojala samo jedna kultura i jedan jezik. Upravo iz tih i brojnih drugih razloga, Rijeka se pokazala podobnim materijalom za najveći europski kulturni program *Europska prijestolnica kulture* čiju titulu planira osvojiti početkom sljedeće godine. U konačnici, sve su to i razlozi zbog kojih sam i ja odlučila pisati u svom diplomskom radu o kulturnoj politici grada u kojem živim cijeli svoj život te kulturno djelujem, prvotno kao građanin, a onda i kao sudionik nezavisne scene.

Prvi dio seminara smješta projekt Europske prijestolnice kulture (EPK) u politički prostor djelovanja Europske unije te se bavi projektnom povijesnom pozadinom i tijekom nastajanja, a zatim i modelom kulturne politike kojim se EPK služi. U pregledu je također napravljena analiza kratkotrajnih i dugotrajnih učinaka koje EPK projekt ima na grad koji nosi titulu te ujedno je napravljen i pregled procesa kroz koji svaki grad kandidat mora proći ukoliko želi pretendirati za EPK titulu. U poglavlju o riječkoj kulturi pokušalo se ukratko prikazati što je to što čini esenciju riječkog stava i njegove kulturne politike te se kroz analizu Strategije kulturnog razvitka grada prikazalo na koji način grad Rijeka želi revitalizirati svoju kulturnu aktivnost te ujedno poraditi na podizanju europskog standarda i dimenzije u kulturnoj sferi. Posljednje poglavlje rada posvećeno je riječkoj kandidaturi za projekt EPK 2020. godine u kojem su se iznijele glavne teme na kojima počiva kandidatura te koje su aktivnosti poduzete i koje se planiraju poduzeti kako bi grad povećao svoju šansu u ulovu na titulu europskog prijestolnika kulture.

Brojni članci, službeni dokumenti, izvori, knjige i studije na koje sam naišla tijekom svog istraživanja ponudili su popriličan izvor informacija o tom naizgled jednostavnom projektu. Značajan doprinos ovom radu imao je i razgovor s članom riječkog kandidacijskog tima koji je ovom radu pružio i dašak terenskog rada.

2. EUROPSKA PRIJESTOLNICA KULTURE

Mnogi kulturni programi koji se realiziraju unutar europske kulturne politike nastoje omogućiti, stvoriti, kultivirati te obnoviti osjećaj europske pripadnosti i samog europskog identiteta kojem Europska unija teži. Kao kulturolozi, znamo da potraga za identitetom započinje upravo u području kulture te je stoga kulturna politika ključna za poimanje samih osnova koje čine savez kao što je Europska unija; kultura je ta koja čini osnovu zajednice različitih iskustava, praksi i međusobne integracije. Razmišljajući o kulturnoj politici Europske unije te njenim projektima i programima, važno je uzeti u obzir šire poimanje te političke strukture.

U svom djelu *Imperij*, Hardt i Negri (2003:8) opisali su pojam imperija kao globalnog političkog poretka koji dolazi u dodir s novom tako zvanom „mrežnom moći“ koja sačinjava novi oblik suverenosti i to kroz nadnacionalne institucije. Ukoliko takvu definiciju primijenimo na slučaj Europske unije, možemo uočiti kako je EU upravo primjer takve institucije u čijoj strukturi vlada politika podređivanja pojedinih nacionalnih interesa u svrhu ostvarivanja centralizirane moći EU-a, odnosno stvaranja svojevrsnog eurojedinstva. Takvo eurojedinstvo ostvarivo je kroz fenomen europeizacije (Grubiša, 2006:130) u kojoj se provodi integracija specifičnog europskog identiteta u lokalna i regionalna područja država članica, ali i onih država koje su na putu da to postanu. S jedne strane europski identitet i politika upravljanja karakterizirani su raznim negativnim aspektima poput već opisane neoliberalne i korporativne politike koja koristi gospodarsku suradnju za političko ujedinjenje Europe, dok s druge strane brojni su projekti i programi poslužili zbližavanju građana Europske unije, ali i potvrdi kulturnog nasljeđa i identiteta pojedinih država. U svakom slučaju, današnju europsku moć i njen status ne možemo opisati kroz tradicionalno poimanje imperija ili carstva, već kroz neki novi oblik mlakog imperija koji kroz svoju liberalnu i demokratsku politiku uspješno kroji specifičan oblik europskog identiteta i moći.

U sklopu takve politike, sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća došlo je do stvaranja projekta koji je kroz svoj daljnji tijek postojanja poslužio kao važno sredstvo europeizacije europskih država i to kroz sferu kulture. Dakako, riječ je o *Europskoj prijestolnici kulture* (dalje u tekstu EPK), projektu koji je pridonio europeizaciji lokalnih i regionalnih sfera država sudionica. No, prije nego što krenemo u dubinu navedenog projekta, ukratko ćemo proći kroz povijest kulturne politike Europske unije.

2.1. Povijesna pozadina kulturne politike Europske unije

Kulturne politike unutar Europske unije dobile su svoj legitimitet 1993. godine kroz *Ugovor iz Maastrichta*, također poznat i kao *Ugovor o Europskoj uniji*. Ugovor je donio veliku promjenu europske integracije koja je iz pretežno gospodarske prerasla u političku uniju. Pritom je Europska zajednica postala Europska unija te je ugovor označio svojevrsnu prekretnicu u percepciji uloge EU u kulturnoj sferi društva.

Zbog političkih tradicija i preferencija u državama članicama, ali i distribucije suvereniteta, kulturno djelovanje bila je poprilično osjetljiva tema (Staiger, 2013:26). 1957. godine Ugovorom iz Rima stvorena je *Europska ekonomska zajednica* te je unutarnje tržište počelo poprimati svoj prvi oblik, što je značilo da se stvorila potreba za ograničavanjem uvoza i izvoza te zaštitom lokalnih i nacionalnih dobara. Takva iznimka potvrdila je pravilo da se kulturne proizvode tretira poput bilo koje druge robe te da se fokusira na ono što spada u kategoriju nasljeđa, dok je komercijalna kultura prošla bez značajnih ograničenja (Staiger, 2013:22).

Stoga je negativna integracija, koja je označila lom nacionalnih politika država članica po pitanju trgovine, također uključila kulturna dobra i usluge svojih kulturnih radnika. Pozitivna integracija izgradnje i prilagodbe novih nacionalnih politika ostvarila je vrijednu razmjenu kultura, a ključnu ulogu imao je i Europski sud pravde kao podrška za stvaranje zajedničkog kulturnog tržišta. Sud je pomogao u formiranju pravila i regulacija tržišta, odnosno da za komercijalna umjetnička djela vrijede jednaka pravila kao i za bilo koju drugu robu ili proizvod (Psychogiopoulou, 2008:19). 1973. godine, na sastanku u Kopenhagenu utvrđen je prvi kulturni identitet EU-a putem kojega se naglasila važnost očuvanja bogatih nacionalnih kultura, kao i njihova različitost u okviru zajedničke europske civilizacije.

Kroz izraz „*ujedinjeni u različitosti*“, EU je počela vrednovati kulturno nasljeđe kao kamen temeljac zajednice što je dovelo do brojnih pozitivnih pomaka u borbi protiv krađe i trgovine umjetničkih djela. Nešto kasnije, 1975. godine, tadašnji belgijski premijer, Leo Tindeman objavio je Izvješće o Europskoj uniji u kojemu je naglasio kako bi Europska ekonomska zajednica trebala biti više uključena u svakodnevni život svojih građana, posebice po pitanju obrazovanja, kulture i komunikacija (Psychogiopoulou, 2008:9).

To je dovelo do brojnih eksperimentalnih kulturnih djelovanja kasnijih sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća koja su bila pokušaj poboljšanja nedostatka kulturnog legitimiteta Unije. Tek 1992. godine i dolaskom Ugovora o Europskoj uniji, zajednica je kroz

Članak 128 dobila priliku promovirati procvat kulture država članica pritom poštujući njihovu nacionalnu i regionalnu raznolikost (Klaus Patel, 2013:26).

1997. godine nakon izmjene u Ugovoru iz Amsterdama zajednica je dobila pravo utjecati na kulturu, ali s poštovanjem i namjerom promicanja kulturne raznolikosti što je označilo nekoliko različitih poimanja kulture u Ugovoru o EU; prvotno, izmjena je omogućila ekonomskom sektoru da slijedi pojedinačna tržišna pravila koje su pod prismotrom Opće uprave, Vijeća unutarnjeg tržišta te Europskog suda pravde. Nadalje, Ugovor je također osigurao uvjete prema kojima će se ograničiti ekonomski sektor s ciljem očuvanja baštine država članica, a sama kultura može biti osnovom za dodjelu subvencija te tržišno ispravljanje uvjeta i mjera. U smislu takvog poimanja kulture, projekt *Europske prijestolnice kulture* našao se u sklopu *Kaleidoscope* programa koji potiče umjetničke i kulturne aktivnosti (Staiger, 2013:27).

U 2000. godini, program *Culture 2000* pokazao se kao značajan potez zajednice i njene institucionalizacije kulture bez obzira što je imao malen proračun. Cilj programa bio je poboljšati pristup i sudjelovanje u kulturi u EU za što veći broj građana te usput i potaknuti interkulturalne dijaloge (Staiger, 2013:31). EPK projekt postao je dio posebnih kulturnih događaja u Europi, a do promjena je došlo 2007. godine kada je Ugovor iz Lisabona doveo do promjene članka 167 koji je omogućavao princip jednoglasnosti, čime se državama članicama onemogućilo davanje veta u domeni kulturne politike. Takav kulturni program koji je prethodio programu *Culture 2000* pokazao se pogodnijim za kulturni sektor pogotovo u pogledu suradnje, mobilnosti umjetnika i interkulturalnog dijaloga (Staiger, 2013:32).

EPK i danas pripada kategoriji posebnih kulturnih događaja, a trenutni program pod čijim se pokroviteljstvom odvija, *Kreativna Europa* fokusiran je na kulturne i kreativne djelatnosti, pritom se vraćajući korijenima Ugovora iz Rima te baveći se kulturom kroz uvoz i izvoz te kulturom kao poslom.

2.2. Povijest i razvoj projekta *Europska prijestolnica kulture*

Projekt *Europska prijestolnica kulture* ili ranije poznat pod imenom *Europski grad kulture* jedna je od najznačajnijih inicijativa u kulturnim sferama Europske unije. Ideja je nastala sad već daleke 1983. godine na atenskom aerodromu u razgovoru između tadašnjih ministara kulture Francuske i Grčke, odnosno Jacka Langa i Meline Mercouri. Prilikom razradnje ideje, Mercouri je bila prva koja je jasno ukazala na ulogu koju kultura treba igrati u

razvoju Europe u vrijeme kada je sam koncept Europske zajednice bio ponajviše utjelovljen u ekonomskom načelu. Incijalna shema projekta počivala je na činjenici da je Europa oduvijek bila mjesto bogatih i raznolikih kulturnih aktivnosti te da njeni gradovi igraju veoma bitnu ulogu u kreaciji i širenju brojnih europskih kultura. Prema Melini Mercouri, „došlo je vrijeme da se čuje i glas kulturnjaka jednako glasno kao i onaj tehnokratski te da kultura, umjetnost i kreativnost nisu ništa manje važni čimbenici od tehnologije, trgovine i ekonomije“ (Palmer, 2009:41)¹.

Kao rezultat Mercourinog prijedloga, ministri kulture okupljeni u novo Vijeće ministara uspostavili su *Europski grad kulture* kao godišnji projekt koji će poduprijeti procese europske unifikacije, ali i objediniti europski identitet te ujedno i članice Europske unije. Rezolucija Vijeća (85/C 153/02) koja je proizšla iz te odluke jasno je konstatala težnje ka zajedničkim idealima kroz isticanje kulturnih razlika diljem Europske unije (Immler, Sackers, 2014:4).

Izvorni koncept projekta bio je osmišljen da svake godine jedna država članica Unije nominira grad koji će biti nositelj projekta, dok je redosljed država trebao ići abecednim redom, što se u praksi pokazalo kao nekonzistentan niz. Proces se sastojao od odabira europskog grada koji titulu *Europskog grada kulture* nosi godinu dana te unutar tog vremena upravlja programom raznih događaja koji naglašavaju kulturnu povijest i nasljeđe grada i njegovih ljudi te ujedno vrši suradnje u području kulture s ostalim članicama Europske Unije. Iako je u periodu od samog početka, 1985. godine pa sve do 1999. godine projekt podrazumijevao imenovanje *Europskog grada kulture*, mnogi gradovi su samoinicijativno promijenili naziv u *Europska prijestolnica kulture*, koji je od 1999. godine odlukom Europskog parlamenta i Vijeća ministara službeno usvojen (European Commission, 2013:31).

Sam tok projekta, kao i nekolicina promjena koje su se dogodile u programu tijekom brojnih godina postojanja, jasno su ocrtane kroz četiri povijesne faze EPK projekta (Garcia et al., 2013:40-45):

2.2.1. Faza 1 (1985. – 1996.)

Prva faza označava prvi krug gradova s EPK titulom koji su predstavljali tadašnjih dvanaest članica Europske unije. U ovom razdoblju, program EPK-a smatrao se međuvladinom djelatnošću te nije pritom djelovao unutar zakonskih okvira Europske unije.

---

¹ “It was time for our (the Culture Ministers) voice to be heard as loud as that of the technocrats. Culture, art and creativity are not less important than technology, commerce and the economy”

Gradove su nominirale države članice (kako je to već i spomenuto u paragrafu iznad) koji su zatim imali manje od dvije godine kako bi pripremili program što je za neke gradove predstavljalo itekakav izazov s obzirom na njihove kapacitete i mogućnosti financiranja i razvijanja specifičnih EPK inicijativa. Velika Britanija bila je prva država članica koja je predložila program nacionalnog natječaja te ponudila četiri godine za planiranje programa.

Prvih par godina projekta, odabrani gradovi svoj su program bazirali na tako zvanoj visokoj kulturi i bili su limitirani kako vremenski, tako i financijski, tako da su glavna događanja fokusirali oko već postojećih ljetnih festivalskih sezona koje su vladale u odabranim gradovima. Tek nakon 1990. godine dolazi do promjene s ljetnog na cjelogodišnji kulturni program, a na primjeru Glasgova kao Europske prijestolnice kulture 1990. godine pojavila se i ekonomska i urbana strategija regeneracije grada kroz sam projekt. Upravo je nakon Glasgova počela inicijativa za imenovanjem gradova koji nisu prethodno bili etablirani kao centri kulture, što ćemo jasnije vidjeti u drugoj fazi EPK projekta. (Garcia et al., 2013:40)

U ovoj fazi, bitan korak bio je i pokretanje *Europskog kulturnog mjeseca*, projekta koji je omogućio europskim zemljama koje nisu članice Europske unije da odaberu grad koji će imati mjesečni program vrednovanja svoje kulture. Projekt je trajao od 1992. do 2003. godine.

Glavno ostvarenje koje je postignuto za vrijeme prve faze, prema Garciji i Coxu (2013), je da EPK može funkcionirati kao poticaj gradovima da obnove i izgrade kulturu svog grada, kao i urbano okruženje.

Gradovi kojima je u prvoj fazi dodijeljena titula EPK:

1985 Atena (Grčka)	1991 Dublin (Irska)
1986 Firenza (Italija)	1992 Madrid (Španjolska)
1987 Amsterdam (Nizozemska)	1993 Antwerpen (Belgija)
1988 Berlin (Njemačka)	1994 Lisabon (Portugal)
1989 Paris (Francuska)-	1995 Luksemburg (Luksemburg)
1990 Glasgow (Velika Britanija)	1996 Kopenhagen (Danska)

2.2.2. Faza 2 (1997. – 2004.)

Druga faza označila je implementiranje novih proceduralnih formi u vidu kriterija za odabir grada i rokova za natječaje (Garcia et al., 2013:40). Kriteriji za odabir osigurali su ravnotežu između glavnih i provincijalnih gradova, kao i gradova koji su pripadali Europskoj

uniji i onih koji nisu imali taj status. Upravo su ranije spomenuti projekt *Europski kulturni mjesec* i njegove vrijednosti doprinjeli uvođenju tih formi 1998. godine u dugoročne kulturne programe EPK projekta čime se značajno povećao kapacitet programa. Novi program je doveo i veći EU centralizam, jer se odvijao pod pokroviteljstvom glavnog europskog kulturnog programa *Kaleidoscope*, koji je poticao umjetničko i kulturno stvaralaštvo, ali i znanje i širenje kulture europskih naroda (Odluka br. 719/96/EZ, sukladno članku 1.), a zatim je i taj program zamijenjen novim pod imenom *Culture 2000* (Odluka 508/2000/EZ).

1999. godine došlo je do značajne promjene u projektu time što se odlučilo imenovati više od jednog grada godišnje za titulu Europskog grada kulture. Iako je u početku namjera bila čisto simbolična te je trebala potrajati samo tu godinu, praksa je pokazala da se i iduće godine imenovalo više gradova koji će istovremeno nositi titulu EPK. 2000. godina bila je specifična po tome što je prva koja je imala više nositelja titule, a ujedno i prva u kojoj su nositelji bili gradovi izvan Europske unije. No, u ovoj fazi projekta, ipak je kroz buduće godine za gradove van Europske unije optimističnijom se pokazala opcija prijave za *Europski kulturni mjesec*. Tek je u kasnijoj fazi došlo do većeg implementiranja ne-EU gradova u EPK projekt.

Važnije ostvarenje koje je postignuto za vrijeme ove faze svakako jest povećanje financija iz Europske unije za sam projekt (Garcia et al., 2013:41). Također, 1997. uvedena je i važna novost, a to je da se izabranom gradu na preporuku selekcijskog odbora dodjeljuje i nagrada Melina Mercouri u iznosu od 1,5 milijuna eura. Nagrada se financira iz Programa Kreativna Europa uspostavljenog Uredbom 1295/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013.

Gradovi kojima je u drugoj fazi dodijeljena titula EPK:

1997 Thessaloniki (Grčka)

1998 Stockholm (Švedska)

1999 Plovdiv (Bugarska) i Weimar (Njemačka)

2000 Avignon (Francuska), Bergen (Norveška), Bologna (Italija), Bruxelles (Belgija), Kraków (Poljska), Helsinki (Finska), Prag (Češka), Reykjavik (Island), Santiago de Compostela (Španjolska)

2001 Rotterdam (Nizozemska) i Porto (Portugal)

2002 Bruges (Belgija) i Salamanca (Španjolska)

2003 Graz (Austrija)

2004 Genova (Italija) i Lille (Francuska)

2.2.3. Faza 3 (2005. – 2019.)

Brojne odluke donešene u prošloj fazi, točnije 1999. godine, utjecale su na daljnji tijek projekta EPK, ali i na fazu 3 koja je dosada bila opsežnija od ostalih faza ponajviše zbog uvođenja jasnijeg zakonskog okvira, kao i novih kriterija i proceduralnih formi. Možda najvažniji aspekt koji je doveo do tih promjena su izražene kritike naspram neprofesionalnih i neuspješnih priprema i uređenja u nekim gradovima kulture, koje su potakle uvođenje jasnih regulativa kako bi se osigurala kvaliteta i održivost inicijative (Oerters u Mittag, 2008:76).

U svibnju 1999. godine Odlukom 1419/1999/EZ donešen je prvi zakonski okvir za program EPK i to za godine od 2005. do 2019., što je značilo da projekt više nije međuvladina djelatnost, već *Akcija zajednice* (eng. Community action). Naknadno je *Akcija zajednice* službeno promijenila naziv u *Europska prijestolnica kulture*, a nova odluka istaknula je simboličnu važnost događaja, kao i njegov značaj za jačanje lokalnog i regionalnog identiteta, kao i za kultiviranje europske integracije. Uspostavio se rotacijski sistem imenovanja u kojem je svake godine jednoj državi članici dodijeljena titula. Od države se očekivalo da predloži gradove kandidate te dostavi Europskom selekcijskom odboru (koji kasnije svoj prijedlog prosljeđuje Europskoj komisiji) aplikacije koje sadržavaju kulturne programe za godinu za koju se kandidati natječu. Ovakva odluka omogućila je Europskom parlamentu kako bi i on dao svoj glas u odabiru EPK grada. Također, kako bi se postigla veća transparentnost u odabiru, selekcijski odbor sastojao se od sedam osoba: dvije osobe iz Europske komisije, dvije iz Europskog parlamenta, dvije iz Vijeća ministara te jedan iz Regionalnog odbora. Nakon opsežnih procedura između članova selekcijskog odbora, odluka o gradu koji će nositi titulu EPK donosi Vijeće ministara. (Garcia et al., 2013:42)

Bitna novost također 1999. godine bila je i odluka da grad kandidat u svojoj prijavi mora ponuditi kulturni projekt europskih dimenzija, što je u prijevodu označavalo kulturnu suradnju s ostalim europskim gradovima. Ta novost svoju je realizaciju doživjela na samom početku treće faze, već 2005. godine. U Članku 3, Odluke 1419/1999/EZ jasno se naznačilo da se od grada kandidata traži sljedeće:

1. istaknuti umjetnička zbivanja i stilove koje Europljani međusobno dijele i koji ga nadahnjuju ili kojima je dao značajan doprinos,
2. potaknuti manifestacije kojima će ljude iz drugih gradova država članica potaknuti na aktivno sudjelovanje u kulturnim zbivanjima što će dovesti do dugotrajne kulturne suradnje te potaknuti njihovo kretanje unutar Europske zajednice,
3. podupirati i razvijati kreativni rad koji predstavlja bitan element svake kulturne politike,

4. osigurati mobilizaciju i sudjelovanje velikih segmenata stanovništva i, kao posljedicu toga, društveni utjecaj tog djelovanja i njegov kontinuitet koji nadilazi trajanje manifestacija od jedne godine,
5. pospješiti prihvaćanje građana Zajednice te osigurati širenje raznolikih manifestacija angažiranjem svih vrsta medija,
6. promicati dijalog između europskih kultura i onih iz drugih dijelova svijeta i u tom duhu poboljšati otvaranje prema drugima i razumijevanje drugih, što je osnovna kulturna vrijednost,
7. iskoristiti povijesno naslijeđe, urbanu arhitekturu i kvalitetu življenja u gradu.

U aneksu navedene odluke, također se naglasilo kako gradovi moraju obratiti pozornost i na zajedničko europsko kulturno naslijeđe, a posebno na uključivanje mladih ljudi što bi pridonijelo većoj društvenoj koheziji. Dakako, od programa se očekivao i razvoj ekonomske aktivnosti u gradu i to po pitanju zapošljavanja i turizma, ali i urbanog razvoja.

S obzirom na povećanje broja članica Europske unije u 2004. godini, bilo je potrebno učiniti i neke potrebne izmjene u zakonodavnom okviru, poput integriranja novih članica u rotacijski sistem imenovanja. No možda i najbitnija izmjena uslijedila je za period od 2009. do 2019. godine kada je odlučeno da svake godine budu odabrana dva europska grada kulture, i to jedan iz stare zemlje članice unije, a jedan iz nove.

Nove promjene došle su i 2006. godine i to po pitanju selekcijskog panela čiji je broj članova povećan sa sedam na trinaest. Također, uveo se i nacionalni natječaj kroz dvije faze; zemlje članice koje su na redu za titulu moraju nominirati šest eksperata za konzultaciju s Europskom komisijom, a nova dužnost selekcijskog panela postalo je i nadgledanje i progres odabranih kandidata gradova za EPK titulu. Od 2010. godine, svi imenovani gradovi su podvrgnuti toj fazi nadgledanja.

Nakon 2013. godine, odlučeno je da su posebno važna dva kriterija za kulturni program grada koji nosi titulu, a to su europska dimenzija te grad i građanstvo (Odluka 1622/2006/EZ, članak 4).

Gradovi kojima je u trećoj fazi dodijeljena titula EPK:

2005 Cork (Irska)

2006 Patras (Grčka)

2007 Sibiu (Rumunjska) i Luksemburg (Luksemburg)

2008 Liverpool (Ujedinjeno kraljevstvo) i Stavanger (Norveška)

2009 Vilnius (Litva) i Linz (Austrija)

2010 Essen (Njemačka), Istambul (Turska) i Pečuh (Mađarska)

2011 Turku (Finska) i Talin (Estonija)

2012 Guimarães (Portugal) i Maribor (Slovenija)

2013 Marseille (Francuska) i Košice (Slovačka)

2014 Riga (Latvija) i Umeå (Švedska)

2015 Mons (Belgija) i Plzeň (Češka)

2016 San Sebastián (Španjolska) i Wrocław (Poljska)

2017 Aarhus (Danska) i Pafos (Cipar)

2018 Leeuwarden (Nizozemska) i Valletta (Malta)

2019 Matera (Italija) i Plovdiv (Bugarska)

2.2.4. Faza 4 (2020. – 2033.)

Iako za prošlu fazu još uvijek vrijede navedeni doneseni zakonski okviri, za fazu 4 već su donešeni i neki novi. Europska je komisija 3. svibnja 2014. godine donijela novi zakonski okvir za EPK projekt u razdoblju od 2020. do 2033. godine. Predloženi opći ciljevi nove akcije prema novoj legislativi su (Odluka br. 445/2014/EU):

- a) očuvanje i promicanje raznolikosti kultura u Europi i naglašavanje njihovih zajedničkih značajki te povećanje osjećaja građana da pripadaju zajedničkom kulturnom prostoru;
- b) poticanje kulturnog doprinosa dugoročnom razvoju gradova u skladu s njihovim strategijama i prioritetima.

Navedeni su i posebni ciljevi inicijative i to:

- a) poboljšanje opsega, raznolikosti i europske dimenzije kulturne ponude u gradovima, uključujući i putem transnacionalne suradnje;
- b) širenje pristupa i sudjelovanja u kulturi;
- c) jačanje kapaciteta kulturnog sektora i njegovih veza s drugim sektorima;
- d) povećanje međunarodnog profila gradova pomoću kulture.

S ciljem rješavanja glavnih problematika koje su se javljale u trenutno važećem programu, komisija je unijela nove promjene. One značajne javile su se među kriterijima za ocjenjivanje prijave koji su jasnije izrađeni te lakše mjerljivi; podijeljeni su u šest kategorija: doprinos dugoročnoj strategiji, europska dimenzija, kulturni i umjetnički sadržaj, sposobnost izvođenja, doseg i upravljanje. Seleksijski panel, odnosno stručno povjerenstvo ima pravo odbiti kandidaturu ukoliko ona ne zadovoljava navedene kriterije.

Također, pružati će se dodatna podrška gradovima u fazi pripreme, kao i dodatno nadgledanje i posjete gradu koje će vršiti članovi selekcijskog panela.

Gradovi za četvrtu fazu titule EPK još nisu odabrani te je očekivano vrijeme izlaska tih podataka početak 2016. godine. Zasada se znaju samo države, dok se za 2020. godinu znaju i gradovi kandidati:

2020 Hrvatska (Dubrovnik, Osijek, Pula, Rijeka) i Irska (Dublin, Galway, Limerick, South East/Three Sisters)

2021 Rumunjska i Grčka

2027 Latvija i Portugal

2022 Litva i Luksemburg

2028 Češka i Francuska

2023 Mađarska i Ujedinjeno Kraljevstvo

2029 Poljska i Švedska

2024 Estonija i Austrija

2030 Cipar i Belgija

2025 Slovenija i Njemačka

2031 Malta i Španjolska

2026 Slovačka i Finska

2032 Bugarska i Danska

2033 Nizozemska i Italija

2.3. Tijek ciljeva projekta

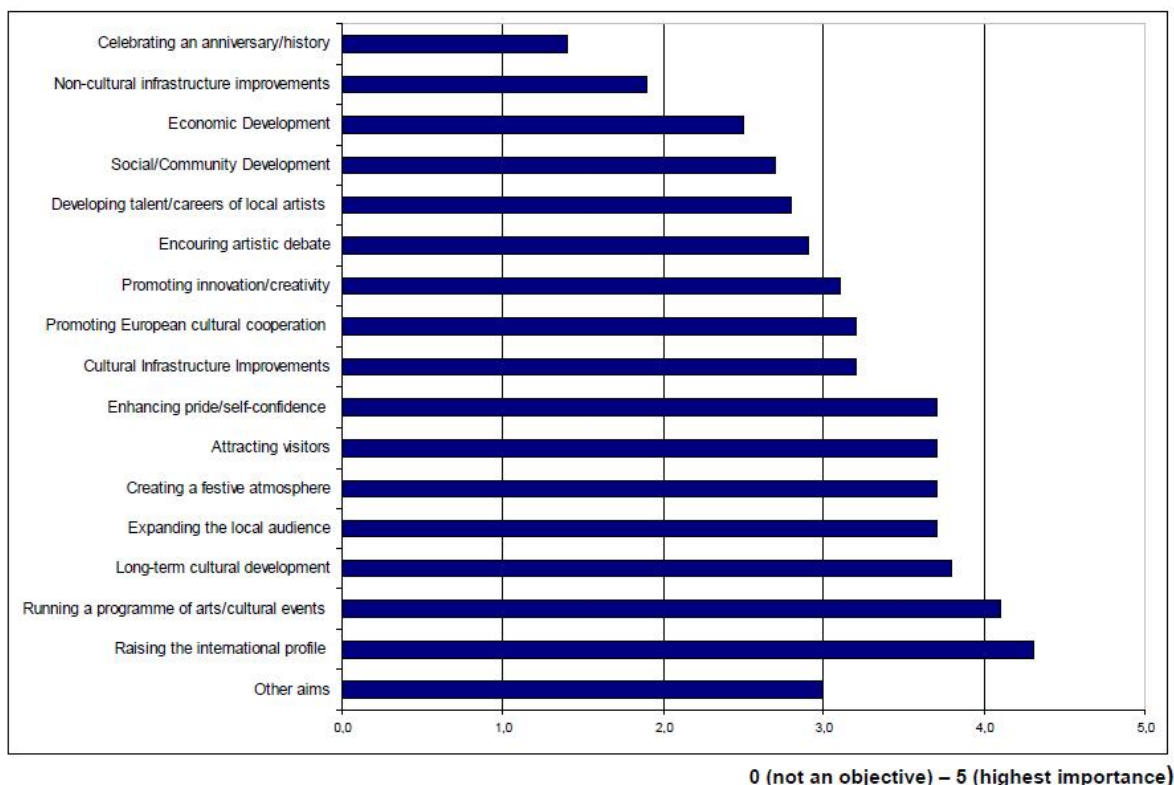
Prvo opsežno istraživanje napravljeno o Europskim gradovima kulture i jedno od najpoznatijih je svakako istraživanje Roberta Palmera, znano i kao Palmerovo izvješće o gradovima u razdoblju od 1985. do 2004. godine. Prilikom istraživanja, Palmer je pozornost posvetio i specifičnim ciljevima koje su pojedini gradovi tijekom godina istaknuli kao bitne.

Među njima našli su se mnogi ciljevi vidljivi u slici ispod, a kao najbitniji istaknuli su se (Palmer, dio 1, 2004:48):

- podizanje internacionalnog profila grada, odnosno regije
- vođenje programa kulturnih aktivnosti i umjetničkih događanja
- dugoročni kulturni razvoj grada, odnosno regije
- privlačenje posjetioaca iz vlastite, ali i stranih država
- povećanje lokalnog osjećaja ponosa i samopouzdanja
- povećanje lokalne publike i njihovog interesa za kulturom
- stvaranje svečane atmosfere

Grafikon 1. Procjena ciljeva EPK po njihovoj važnosti za gradove

Rating of Aims and Objectives - Averages of All ECOC

Izvor: Palmer, dio 1 (2004:49)

Novija istraživanja iz 2011. godine (Rampton, J., McDonald, N. i Mozuraityte, N., 2011:9) ponudila su nam saznanja o ciljevima *Europske prijestolnice kulture* iz samog izvora projekta, Europskog parlamenta i Vijeća ministara. Prema njihovoj Odluci 1622/2006/EZ iz 2006. godine uspostavili su se opći ciljevi EPK projekta koji i danas vrijede.

1. naglasiti bogatstvo i različitost europskih kultura
2. vrednovati kulturne poveznice koje vežu Europljane
3. zbližiti ljude iz različitih europskih kultura i približiti im međusobne kulture istovremeno promovirajući obostrano razumijevanje i uvažavanje kultura
4. kultivirati osjećaj europskog građanstva

No studije su također studije pokazale da se projekt pokazao značajnim i za:

1. obnovu gradova
2. novu vitalnost u kulturnim sferama
3. podizanje internacionalnog profila grada
4. povećanje turizma
5. poboljšanje imidža grada u očima njegovih stanovnika

2.4. Model kulturne politike EPK projekta

Mega projekt kao što je Europska prijestolnica kulture zahtijeva veliki raspon i broj profesionalaca, a posebice menadžera u područjima umjetnosti, kulture, turizma, ali i eksperte u vođenju općinskih i županijskih ili regionalnih kabineta, kao i predstavnike civilnog sektora. Za uspješnost takvog jednog projekta potrebna je dobra koordinacija s jasno izraženom vizijom i ciljevima te specifično rukovodstvo; upravo će takva radna atmosfera dovesti zahtjeve poput kulturnih, ekonomskih, društvenih i političkih u međusobnu jednakost i harmoniju.

Organizaciji takvog projekta potrebna je odvojena menadžerska struktura unutar gradske vlasti koja će na jedno mjesto okupiti eksperte iz raznih područja djelovanja s posebnim naglaskom na sektor kulture i kulturnog menadžmenta (Lamza-Maronić, Glavaš i Mavrin, 2012:191). Važnu argumentaciju o operativnim funkcijama EPK gradova napravio je Robert Palmer u već navedenom istraživanju u kojem je istaknuo tri modela menadžmenta koji su se najčešće koristila kroz povijest EPK projekta (Palmer, dio 1, 2004:52):

1. autonomna struktura sa zakonskim statusom neprofitne tvrtke, zaklade ili organizacije
2. izravna uprava unutar postojeće strukture lokalne samouprave (npr. općina)
3. miješani model prvih dvaju

Iako model koji uključuje izravnu upravu zvuči kao logičan odabir, što zbog kontrole programa, što zbog stjecanja financija, istraživanje je pokazalo kako je model autonomne strukture ipak pogodniji za EPK projekt. Kao glavni problem ističe se uplitanje politike u realizaciju programa te promjena lokalne vlasti do čega može lako doći budući da pripreme za EPK projekt mogu potrajati četiri i više godina što bi onda direktno ili indirektno moglo uvelike utjecati na samu implementaciju EPK programa u kulturnu strategiju grada kandidata. Stoga naglasak treba maknuti s onog političkog i staviti ga na kulturne, društvene i ekonomske ciljeve, a upravo je model autonomne strukture neprofitnih organizacija s jasnim ciljem i zajedničkim smjerom ključan za izbjegavanje politizacije projekta. Uz takvu strukturu potrebno je osigurati i snažno vodstvo te imenovati članove koji posjeduju adekvatna znanja i imaju dobre odnose s tijelima institucija i kulturnim sektorom (Palmer, dio 1, 2004:54).

Argumentirajući takve probleme, autori Lamza-Maronić, Glavaš i Mavrin (2012) napravili su pregled triju modela kulturnog menadžmenta: starog, novog i EPK modela te prikazali na koji način EPK model postiže više od svojih prethodnika te se više orijentira na urbani i regionalni razvoj, kako u društvenom, tako i u ekonomskom pogledu.

Tablica 1. Usporedba karakteristika modela kulturnog menadžmenta

	Model starog kulturnog menadžmenta	Model novog kulturnog menadžmenta	Model EPK kulturnog menadžmenta
Proračun	Državno financiranje i/ili općinski i regionalni proračun	Tržišno financiranje (prodaja ulaznica, suveniri itd.)	Kombinacija javnog i državnog financiranja, tržišni efekti prije EPK, za vrijeme EPK i nakon EPK programa
Uprava	Strogi hijerarhijski lanac, model institucije kulture	Manje formalizirana, usmjerena na kulturne efekte	Privremene strukture vlasti - kombinacija ekonomskog, političkog i kulturnog sektora za postizanje sinergijskog efekta
Stabilnost zapošljavanja	Zajamčena stabilnost radne snage, jedan posao za cijeli radni život	Fleksibilnost radne snage i mogućnosti za promociju	Privremeno (projektno) zapošljavanje
Strateško planiranje u kulturi	Odsutnost ili manjak strateškog planiranja	Strateško planiranje kao poslovna odrednica u kulturnom sektoru	Strateško planiranje usmjereno na uspješnu projektnu realizaciju
Odnosi s javnošću i prezentacija kulture	Kulturni sadržaj dovoljno je atraktivan za posjetitelje, kulturni sadržaj bi trebalo očuvati, a ne prezentirati	Kulturni sadržaj je proizvod na konkurentnom tržištu i mora biti prezentiran na najbolji mogući način	Kulturni sadržaj je zabavan i dio višemjesečnog festivala; poželjno građansko sudjelovanje u stvaranju sadržaja
Kulturni efekti	Očuvanje nasljeđa	Financijski efekti kulture kroz prodaju sadržaja	Kultura kao vodeća snaga ekonomskih i društvenih promjena

Izvor: Lamza-Maronić, Glavaš i Mavrin (2012:187)

Kao što je vidljivo iz tablice, model EPK kulturnog menadžmenta karakteriziran je primarnom orijentacijom ka razvoju kreativnog sektora te svojom privremenošću i prolaznošću, posebice po pitanju zapošljavanja. Proračun se temelji na mješavini državnog i javnog financiranja, dok je način upravljanja karakteriziran interdisciplinarnošću i međusektorskom suradnjom. U takvom kulturnom modelu, kultura je glavni pokretač ekonomskih i društvenih promjena.

2.5. Kratkotrajni i dugotrajni učinci projekta s primjerima gradova

Kroz povijest istraživanja o EPK projektu bilo je malo uvida o dugoročnim učincima koje projekt donosi imenovanim gradovima nakon isteka titularne godine. Većina autora složila se oko iste izjave; teško je izvlačiti generalizirane zaključke o ulozi EPK projekta na odabrani grad kada se ti zaključci ne mogu bazirati na snažnim dokazima utemeljenima na analizi svakog pojedinog grada. Drugim riječima, o učincima EPK projekta postoji premali broj konstruktivnih istraživanja.

No, iako ne postoji generalno istraživanje koje objedinjuje sve dosadašnje Europske gradove kulture, Garcia i skupina autora (2013) pokušali su napraviti rad koji će jasno sagledati važnije učinke EPK projekta na gradove općenito oslonivši se pritom na istraživanje (*Impacts 08 EcoC research programme*) provedeno nakon što je Liverpool nosio titulu EPK 2008. godine. Prema autorima, istraživanje artikulira četiri učinka: *kulturni, ekonomski, društveni i politički učinci* (Garcia et al., 2013:115).

2.5.1. Kulturni učinci

U ovom se segmentu kulturni učinci odnose na direktan utjecaj kojeg EPK kulturni sistem i program imaju na sam grad, odnosno na aktivnosti, organizacije, pojedince te programe financiranja, kao i sveukupnu kulturnu strategiju grada. Utjecaji na postojeće gradske kulturne sisteme, kao i buduće planove za kulturnu aktivnost najplodnija su područja u kojima je vidljiv koristan utjecaj EPK projekta. Prednosti uključuju programe koji se nastavljaju odvijati i nakon titularne godine, povećan kapacitet i ambiciju unutar sektora kulture, kao i povećanu suradnju između pružatelja kulturnih usluga.

Primjeri programa koji i dalje traju vidljivi su u brojnim gradovima koji su nosili titulu EPK, a neki od njih su i Lille, Bruxelles i Bergen. U Lilleu je održan projekt Lille 3000 kojemu je bazni koncept bio upravo kulturni program kreiran za vrijeme titularne godine, 2004., dok se u Bruxellesu održava Zinneke parada, program također nastao u vrijeme kada je Bruxelles bio prijestolnica kulture. Poput njih, i Bergen je održao kontinuitet kulturnih programa, ali ga i nadgradio; projekt BergArt Festival uključuje čak osam lokalnih kompanija, dok projekt BRAK podržava i promovira lokalnu glazbenu industriju (Garcia et al., 2013:116).

EPK projekt pokazao se i kao dobar motivator za nove vrste kulturnih aktivnosti jer su EPK programi doprinjeli stvaranju novih znanja, ideja i metoda, što je stvorilo lokalnim pojedincima novi prostor za inovacije i kreaciju novih i većih projekata. Neki gradovi poput

Porta bilježili su velik porast nove generacije kulturnih menadžera koji su i nakon EPK projekta nastavili raditi u području kulture (Palmer, dio 2, 2004:261). S druge strane, u nekim gradovima pokazalo se da je projekt toliko truda istisnuo iz manjih lokalnih organizacija da im je teško bilo nastaviti takvim tempom nakon isteka EPK titule grada (Palmer, dio 2, 2004:141). No, ono što se pokazalo istinitim u većini gradova jest činjenica da je EPK projekt, u odnosu na godine prije dobivanja titule, podigao broj lokalnih kulturnih aktivnosti za vrijeme njegova trajanja (Garcia et al., 2013:118).

Nezanemariv dio prednosti koje je donio EPK projekt svakako su i nove kulturne suradnje. Novi kontakti s drugim organizacijama vidljivi su u većini gradova s EPK titulom, a kao važan primjer ističe se Rotterdam koji je nakon titularne 2001. godine stvorio posebnu mrežu suradnje za mlade kulturne poduzetnike (Garcia et al., 2013:119).

Također važan dio kulturnih učinaka svakako je i transformirana slika grada koju EPK projekt donosi sa sobom, a to je pozicioniranje grada kao kreativnog i kulturnog prostora. Aktivnosti za promjenom percepcije samoga grada nisu orijentirane samo na povećanje ekonomske aktivnosti grada, već i na razvoj građanskog ponosa u svrhu stvaranja jakog osjećaja za mjesto. Istraživanja su pokazala da EPK projekt gradovima donosi povećanu medijsku pozornost što rezultira kontinuiranom transformacijom slike grada, kako u nacionalnim, tako i u internacionalnim medijima. Najveću korist od takve povećane medijske aktivnosti imaju gradovi čiji su nacionalni i internacionalni profili, prije EPK titularne godine, bili ograničeni (Garcia et al., 2013:123).

Poboljšana slika grada ključni je pokazatelj kulturnih učinaka EPK projekta, a istraživanja su pokazala da gradovi s niskim profilom bilježe pozitivne promjene po pitanju lokalnih percepcija, kao i internacionalnih, što dovodi do dugoročnog unaprijeđenja kulturne slike grada, kako u nacionalnom, tako i internacionalnom smislu.

2.5.2. Ekonomski učinci

Govoreći o ekonomskoj dimenziji koju EPK omogućava gradu unutar titularne godine, teško je odrediti njene točne dugoročne pokazatelje učinkovitosti, stoga Garcia i autori (2013) navode kako se fokus treba staviti na druge ekonomske sastavnice, poput fizičkog razvoja, turizma te gradske kompetitivnosti u obliku kreativnih industrija koju EPK donosi gradu u ekonomskom smislu.

Razne vrste fizičke infrastrukture, kao što su projekti izgradnje cesta i primjerice hotela, često su isticane kao najvidljiviji indikatori dugoročnih učinaka EPK projekta. Ukoliko

se promatra tijekom EPK projekta u pojedinim gradovima, može se zamijetiti da gradovi demonstriraju realno i strateško razumijevanje raznih izazova i mogućnosti u razvoju fizičke infrastrukture te pridaju važnost trenutnim, ali i budućim okolnostima gradskog okruženja. Urbana regeneracija grada jasno je vidljiva na primjeru Glasgova koji je 1990. godine poduzeo velik niz obnova gradskih zgrada i objekata za posjetitelje, a poseban primjer je i Pečuh 2010. godine koji je primio same pohvale za usklađivanje EPK projekta s fizičkim razvojem grada i to kroz osigurano korištenje novoizgrađenih objekata te njihovo predstavljanje raznolikoj publici kroz EPK program (Garcia et al., 2013:132-133). No, neki od gradova nisu bili toliko uspješni te, dugoročno gledano, razvoj fizičke infrastrukture nije se pokazao održivim ili ispravno planiranim izvan titularne godine (primjeri Kopenhagen i Weimar).

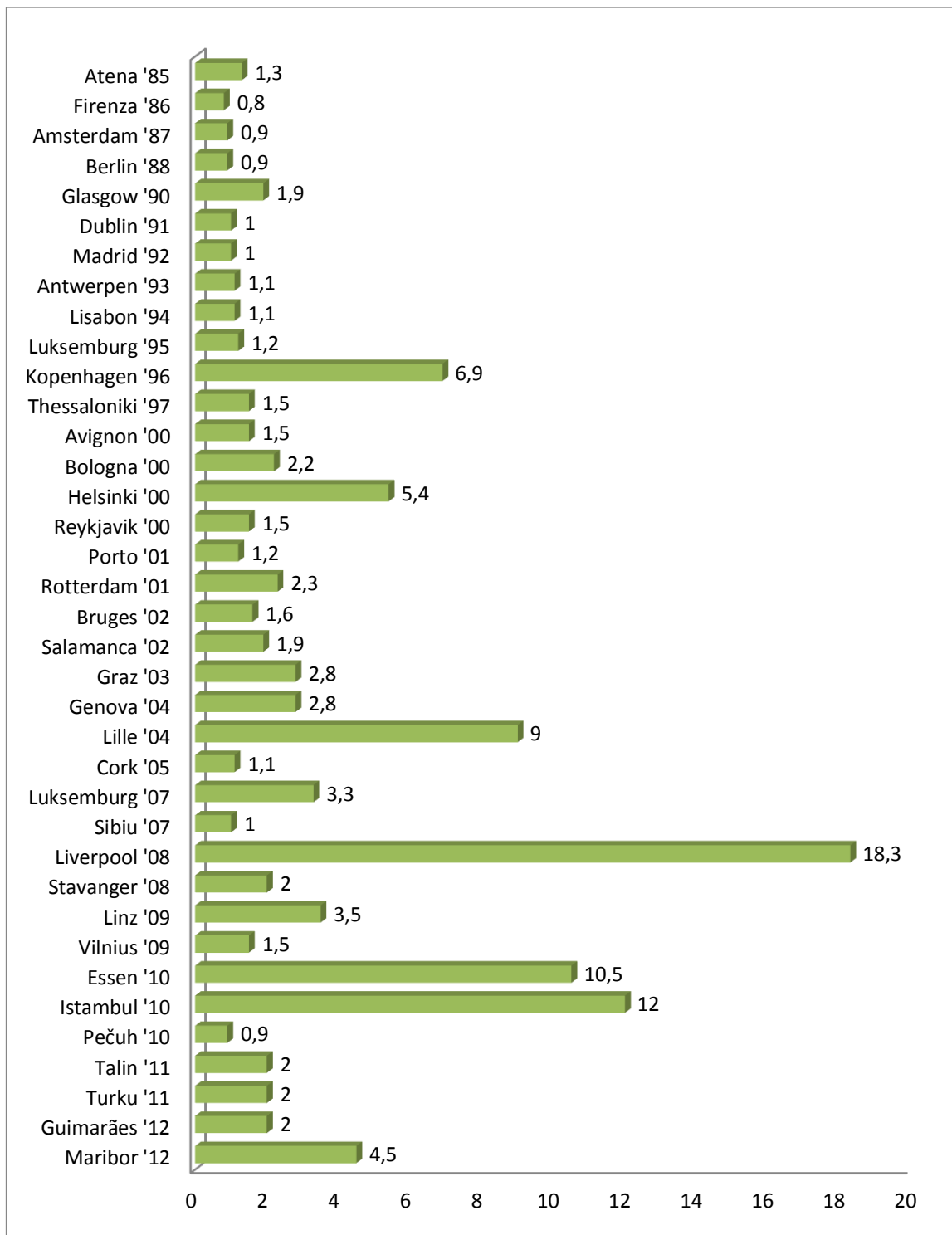
Turizam je iznimno bitan aspekt EPK projekta, kako za vrijeme njegova trajanja, tako i u dugoročnom planu samoga grada, a posebice je bitan za gradove koji prije titularne godine nisu imali reputaciju turističkog središta. Posebno su uspješni gradovi koji su uspjeli izvršiti kratkoročni poticaj turističkih brojki koje su kasnije održive nakon EPK projekta. Oni su uspješno razvili marketinške i programske strategije koje su doprinjele produktivnom turističkom rastu. Izvrstan primjer takvog poslovanja vidljiv je na primjeru Liverpoola čije brojke govore same za sebe; 2008. godine za vrijeme trajanja EPK titule postotak turizma porasao je za 34% unutar samog grada te 19% u regiji (Garcia et al., 2013:135). Lako je zaključiti kako ovakav primjer podupire činjenicu da EPK projekt i više nego uspješno vodi ka porastu turizma grada za vrijeme titularne godine.

2.5.3. Društveni učinci

Postoji značajan nedostatak konkretnih dokaza koji se odnose na društveni utjecaj EPK projekta i to vjerojatno zbog relativno raznolike prirode posla koji je usmjeren ka društvenim utjecajima kao i zbog relativne cijene za poduzimanje značajnog rada na terenu kako bi se istražilo takvo područje djelovanja. No, dokazi koji nam jesu raspoloživi pretežno se odnose na porast publike u gradovima što je i prikazano donjim grafikonom. Iz njega iščitavamo da je prosječan broj publike za EPK program iznosio nešto više od 2,5 milijuna posjetitelja, ali i vidimo oscilaciju broja publike koja varira od grada do grada. Tako se primjerice Liverpool ističe sa svojih značajnih 18,3 milijuna posjetioca, no bitno je tu brojku promatrati uz činjenicu da je Liverpool prvi među gradovima imao čak četiri godine kontinuiranih priprema koje su prethodile EPK programu u gradu. Iz prve faze EPK projekta,

od 1985. do 1996., posebno se ističe Kopenhagen koji je uz najveću posjećenost imao i najveće prihode od svih ostalih gradova u tom razdoblju.

Grafikon 2. Posjećenost EPK programa za razdoblje od 1985. do 2012. godine

Izvor: Axe Culture (2005); ECORYS (2009a; 2009b; 2010a; 2011c; 2011d; 2012a; 2012b; 2013a); Garcia et al. (2010); Luxembourg GR 2007 (2008); Myerscough (1994); Palmer/Rae Associates (2004b); Quinn and O'Halloran (2006) u Garcia et al., 2013:145

Ključan element mnogih EPK programa su i volonteri i njihova aktivnost jer su upravo oni mehanizam koji pokreće sudjelovanje stanovnika i zajednice. Kako od grada do grada varira njihov broj, tako varira i tip volonterskih aktivnosti i programa.

No, u sferi društvenosti nisu vidljivi samo pozitivni učinci te nažalost ima i onih negativnih. Problemi koji su se pojavljivali u prethodnim EPK gradovima uključuju podijeljene stavove javnosti i to posebno po pitanju promjene slike grada kako bi ona odgovarala onome što turisti preferiraju, a ne potrebama lokalnog stanovništva. Samo neki od navedenih dokaza su izvlaštenje stanovnika iz ciljanih objekata, preusmjeravanje prometnih tokova kako bi se omogućila gradnja infrastrukturnih obilježja, formiranje financijskih kartela koji omogućuju takve infrastrukturne investicije, dramatična povećanja najamnina i cijena nekretnina u novorenoviranim povijesnim gradskim središtima (Lanoue et al., 2011 u Garcia et al., 2013:151).

2.5.4. Politički učinci

Po pitanju političkih učinaka koje EPK projekt ima na politički sistem nekog grada, bitno je shvatiti križanje između politike i uloge kulture u gradu te u kojoj mjeri su učinci kulturni, a u kojoj politički. Budući da smo kulturne učinke već predstavili, ovaj posljednji segment baviti će se politički relevantnim raspravama o kulturnim politikama i razvoju njihovih upravljanja, o dokazu o kulturi u ostalim područjima politike te o dokazima o učincima na širem prostoru političkog upravljanja i djelovanja kao rezultata EPK projekta.

Sveukupno gledano, dvije su glavne teme u području političkih učinaka, a to su priroda EPK projekta kao katalizatora te metodološke poteškoće povezane s procjenom dugoročnih političkih posljedica.

Koncept EPK projekta kao katalizatora utemeljen je na ideji da će se dugoročni projekti iskristalizirati iz EPK lokalnih programa kako bi stvorili razinu uprave kakvu uspješan europski grad zaslužuje. U tom pogledu, koncept povezuje upravu kulturnih aktivnosti sa širom gradskom upravom.

No, razne brige su se pobudile po pitanju odnosa kulture i gradske politike, odnosno aropriacije kulture unutar gradske politike. Nerijetko je riječ o nejednakim poimanjima koncepta kulturnih programa u kojima se vizija umjetničkih zajednica ne poklapa s vizijom glavnih političkih uprava, a razlog tome, prema Garciji i Coxu (2013:154), leži u financijskim strukturama koje EPK programi omogućavaju. Ta financijska potpora je relativno malena za

količinu aktivnosti koje se često žele sprovesti, stoga se javlja potreba za dodatnim fondovima poput sponzorstava te aktivnosti civilnog društva.

EPK projekt uvelike je pridonio važnim promjenama u upravljanju kulture u okviru svojih gradova. Uz činjenicu da je mnoštvo pojedinaca i nakon EPK titularne godine ostalo raditi u području kulturnog upravljanja grada te pronašlo nove poslove u raznim kulturnim institucijama, EPK je doprinjeo i otkrivanju novih načina rada, novih partnerstva i strategija. U konačnici, u gradovima nakon EPK titule uspostavile su se nove platforme za aktivnosti za koje se očekuje da će se održavati i u budućnosti. Na primjeru Liverpoola 2008. godine vidljivo je kako je kultura postala naširoko prihvaćena kao predvodnik gospodarskih, zdravstvenih, ali i socijalnih promjena. Kulturni sektor imao je priliku igrati veću ulogu u gradskoj vlasti čime je iskazao svoj doprinos gradskom programu, a kao rezultat toga gradska vlast odlučila je osigurati da sektor i dalje nastavlja doprinositi u područjima poput sigurnosti zajednice i razvoja turizma (Garcia et al, 2010:59).

2.6. Procedura prijave grada za EPK

U točki 2.2. ovog rada detaljno je kroz faze argumentiran povijesni razvoj EPK projekta te su spomenute razne promjene koje su se događale iz godine u godinu. Procedura prijave za gradove kandidate također se mijenjala kroz faze, a ovo poglavlje iznijeti će postupke i kriterije za inicijativu Europske prijestolnice kulture u razdoblju njene posljednje (četvrte) faze, od 2020. do 2033. godine i to prema Vodiču za gradove koji se namjeravaju kandidirati. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske objavilo je navedeni vodič koji na sažeti način nudi smjernice gradovima kandidatima.

Prema Vodiču, s prijavom treba započeti oko šest godina prije godine u kojoj se dodjeljuje naslov, a same pripreme dvije do tri godine prije službenog poziva. Veličina grada nije bitan faktor, kao ni količina njegovih stanovnika za prijavu za EPK, a također se mogu prijaviti i okolna područja gradova. Poseban naglasak stavljen je na program okrenut budućnosti, jer gradu se ne dodjeljuje naslov temeljem njegove kulturne baštine ili trenutne kulturne ponude, već temeljen njegova programa sadržanog u prijavnoj dokumentaciji koji mora biti različit od redovne kulturne ponude grada.

Kao što je već i navedeno u četvrtoj fazi točke 2.2. ovog rada, postoji šest kategorija kriterija koje se primjenjuju u postupku izbora grada. Ti kriteriji donešeni u Odluci br. 445/2014/EU osnova su za prijavu svakog grada kandidata te im pomažu da na najbolji

moćući naćin iskoriste svoju kandidaturu. U skladu s time, u nastavku su ukratko prikazani opisi kategorija preuzeti iz Odluke br. 445/2014/EU.

U prvoj kategoriji rijeć je o ***dugoroćnoj kulturnoj strategiji*** koja podrazumijeva kulturnu strategiju za grad kandidat koja obuhvaća inicijativu i planove za podupiranje kulturnih aktivnosti i nakon titularne godine, a postoji već prilikom njegove prijave. Treba se raditi na planovima za jaćanje kapaciteta kulturnih i kreativnih sektora, ukljućujući razvoj dugoroćnih veza izmeću kulturnog, gospodarskog i društvenog sektora grada kandidata. Kategorija podrazumijeva i predvićanje dugoroćnih kulturnih, društvenih i gospodarskih ućinaka, ukljućujući i urbani razvoj, a sve to kao posljedicu titule. Također, bitni su i planovi za praćenje i evaluaciju utjecaja titule na grad kandidat te objavljivanje rezultata evaluacije.

Druga kategorija govori o ***europskoj dimenziji*** projekta, odnosno o opsegu i kvaliteti aktivnosti kojima se promiće kulturna raznolikost Europe, mećukulturni dijalog i veće mećusobno razumijevanje europskih graćana. Također, rijeć je i o opsegu i kvaliteti aktivnosti kojima se naglašavaju zajednićki aspekti europskih kultura, baštine i povijesti, kao i europske integracije i aktualnih europskih tema, no i aktivnostima u kojima sudjeluju europski umjetnici, poput suradnje s akterima ili gradovima u raznim zemljama, ukljućujući prema potrebi gradove nositelje naslova i transnacionalna partnerstva. U konaćnici, bitno je stvoriti i odrćzati strategiju za privlaćenje interesa šire europske i mećunarodne javnosti.

Sljedeća kategorija fokusirala se na ***kulturne i umjetnićke sadržaje*** te teži ka jasnoj i skladnoj umjetnićkoj viziji i strategiji kulturnog programa. Radi se na tome da se ukljuće lokalni umjetnici i razne kulturne organizacije u osmišljavanje i provedbu kulturnog programa, a vodi se raćuna o opsegu i raznolikosti predloženih aktivnosti te o njihovoj sveukupnoj umjetnićkoj kvaliteti. Kategorija podrazumijeva i sposobnost spajanja lokalne kulturne baštine i tradicionalnih umjetnićkih formi s novim, inovativnim i eksperimentalnim kulturnim izrićajima.

Ćetvrta kategorija ukratko objašnjava koliko je vaćzna ***sposobnost izvodenja***. Prijava koju grad kandidat daje Europskoj komisiji treba imati široku i snaćnu politićku potporu i odrćzivi angaćznan lokalnih, regionalnih i nacionalnih tijela. Isto tako, bitno je da grad ima ili će imati odgovarajuću i odrćzivu infrastrukturu za nošenje naslova.

Kategorija koja govori o ***dosegu*** odnosi se na ukljućivanje lokalnog stanovništva i civilnog društva u pripremu prijave i provedbu inicijative. To podrazumijeva stvaranje novih i odrćzivih mogućnosti za širok raspon graćana koji prisustvuju ili sudjeluju u kulturnim aktivnostima, posebno za mlade ljude, volontere, marginalizirane skupine i osobe u nepovoljnom poloćaju, ukljućujući manjine te pritom posvećujući posebnu pozornost

dostupnosti ovih aktivnosti osobama s invaliditetom i starijim osobama. Kod dosega je bitna cjelokupna strategija razvoja publike i to posebno veza s obrazovnim sektorom te sudjelovanje škola.

I posljednja kategorija u nizu odnosi se na *upravljanje*, odnosno na izvedivost strategije za prikupljanje sredstava i predloženog proračuna, što prema potrebi uključuje planove za traženje financijske potpore iz programa i fondova Unije te obuhvaća pripremnu fazu, godinu naslova, evaluaciju i odredbe za aktivnosti povezane s naslijeđem i planiranje za slučaj nužde. Ova kategorija traži od grada kandidata da ponudi predviđenu strukturu upravljanja i izvršenja provedbe inicijative koja uključuje, između ostalog, odredbu o odgovarajućoj suradnji između lokalnih vlasti i struktura izvršenja, uključujući umjetnički tim. Također, važno je proći postupak imenovanja glavnog i umjetničkog direktora i njihovih područja djelovanja, a marketinška i komunikacijska strategija mora biti sveobuhvatna i posebno isticati inicijativu Unije. Na kraju, struktura izvršenja mora obuhvaćati osoblje s odgovarajućim vještinama i iskustvom potrebnim za planiranje, upravljanje i izvršenje kulturnog programa u titularnoj godini.

Proces prijave, odabira i imenovanja sljedeći su koraci koje grad kandidat obavlja prema Vodiču za gradove. Države koje su u natječaju za titulu objavljuju poziv za podnošenje prijave najkasnije šest godina prije početka godine naslova, dok se postupak izbora odvija u dvije faze: predodabir (uži izbor) i odabir. Naravno, najvažniji čimbenik izbora jest prijava grada kandidata, odnosno *Prijavna knjiga* koja se obično sastoji od 80 do 100 stranica teksta te sadrži ciljeve kandidata, program, financijske planove i ostalo i to sve kroz strukturu gore opisanih šest kategorija. U prvoj fazi predodabira kandidati predstavljaju svoju prijavu Seleksijskom odboru, odnosno Povjerenstvu koji zatim odabire kandidate koji prolaze u drugu fazu natječaja u kojoj se također predstavlja *Prijavna knjiga*, no doručena i detaljnija. Povjerenstvo na kraju sastanka objavljuje svoju preporuku o kandidatu odabranom za naslov, a nakon što Europska komisija objavi popis imenovanih gradova u Službenom listu Europske unije, grad kandidat može se početi nazivati Europskom prijestolnicom kulture.

Nakon imenovanja, grad ima 4 godine za planiranje i pripremu programa, tijekom kojih Povjerenstvo, uz potporu Europske komisije provodi fazu praćenja priprema projekta. Njihov cilj jest podržati projekt svojim savjetima i smjernicama, pratiti njegov napredak prema programu iz ranije dostavljene *Prijavne knjige* te kriterija iz Odluke i uputiti preporuku Europskoj komisiji o isplati novčanog dijela nagrade Melina Mercouri. Faze praćenja uključuju tri sastanka između Povjerenstva i upravljačke strukture EPK projekta i to 3 godine

prije naslova, 18 mjeseci prije naslova i 2 mjeseca prije naslova. Na trećem sastanku odlučuje se hoće li Povjerenstvo dati preporuku Europskoj komisiji o isplati novčanog dijela nagrade Melina Mercouri, a kriteriji za preporuku ovise o tome da se poštuje neovisnost umjetničkog tima, da od vremena podnošenja Prijavne knjige nije došlo do značajnijih promjena u viziji, ciljevima, strategiji, programu i proračunu, da je europska dimenzija projekta dovoljno istaknuta, da je u marketinškim i komunikacijskim aktivnostima povezanima s EPK dovoljno naglašena inicijativa Europske unije te da se postupak praćenja odvija neometano i spremno za posljednju evaluaciju. Nagrada se dodjeljuje u trenutku imenovanja, no njen iznos biti će uplaćen u vremenu trajanja titularne godine pod uvjetom da je grad nastavio poštivati već navedene obveze.

2.7. Prijava hrvatskih gradova na natječaj EPK za 2020. godinu

Kroz već spomenutu novodonešenu Odluku, Europska komisija odlučila je imenovati jednu staru članicu Irsku nositeljicom titule EPK 2020. godine te uz nju i jednu novu članicu, Hrvatsku. Stoga je Ministarstvo kulture 11. lipnja 2014. godine objavilo „Poziv za podnošenje prijave za inicijativu Unije Europska prijestolnica kulture za 2020. godinu u RH“ (Ministarstvo kulture RH, 2014) unutar kojeg se nalaze svi podaci i potrebna dokumentacija za prijavu hrvatskih gradova kandidata. U rasponu od dvije godine (2013.-2015.) Ministarstvo kulture Republike Hrvatske održalo je brojne seminare i radionice diljem Hrvatske kako bi pomogli hrvatskim gradovima u njihovim kandidaturama i prijavama. Temeljem raspisanog natječaja, 17. travnja 2015. godine predstavljeno je devet hrvatskih gradova koji su ušli u prvi krug predodabira kandidata za EPK i to redom: Dubrovnik, Đakovo, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Varaždin, Zadar i Zagreb (Ministarstvo kulture RH, 2015). Taj krug predodabira za kandidate održao se od 26. do 29. svibnja 2015. godine te je Seleksijski odbor, odnosno Povjerenstvo po završetku sastanka objavilo listu gradova koji su prošli u drugi krug; od prvotnih devet odabrana su četiri grada koja su, prema mišljenju Povjerenstva, bila najspremnija za nastavak procesa pripreme kandidature, a to su Dubrovnik, Osijek, Pula i Rijeka. Članove Povjerenstva čini dvanaest nezavisnih stručnjaka među kojima se nalaze predstavnici Europskog parlamenta (Sylvia Amann, Cristina Farinha i Agnieszka Wlazel), Europske komisije (Steve Green, Jordi Pardo i Suzana Žilič Fišer), Europskog vijeća (Ulrich Fuchs, Aiva Rozenberga, Pauli Sivonen i Anton Rombouts iz Odbora regija) te predstavnici

hrvatskog Ministarstva kulture (Ivana KaturiĆ i Maroje Mrduljaš) (Ministarstvo kulture RH, 2015). Povjerenstvo će tijekom jeseni 2015. godine posjetiti gradove kandidate, a početkom 2016. godine objaviti i konačnu odluku o tome koji će hrvatski grad nositi titulu Europske prijestolnice kulture.

U nadolazećem poglavlju, ovaj rad baviti će se specifično kandidaturom grada Rijeke za EPK 2020. te prikazati detaljne elemente na kojima kandidatura počiva, no prije toga nešto više će se reći o pozadini tih elemenata, odnosno o kulturnom identitetu i kulturnoj politici grada.

3. RIJEČKA KULTURA I STRATEGIJA UPRAVLJANJA KULTURNOM POLITIKOM

U travnju 2013. godine, grad Rijeka je, na inicijativu pročelnika Odjela gradske uprave za kulturu Ivana Šarara, postala prva jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj sa Strategijom kulturnog razvitka grada od 2013. do 2020. godine koja je usklađena s kulturnim ciljevima Europske unije, a uz svoj program kulturnog razvoja Strategija je označila i službeno objavljivanje projekta kandidature grada za titulu EPK 2020. godine. Prilikom predstavljanja Strategije, Šarar je posebno napomenuo kako novodonešena strategija označava promjenu načina funkcioniranja Odjela gradske uprave za kulturu koji će ubuduće omogućavati okvir, a ne više upravljati objektima; upravljanje kulturnim resursima preuzeti će nezavisna scena (Cupać, 2013).

Kako bismo jasnije shvatili ciljeve riječke kandidature, rad će u ovom poglavlju posegnuti za definicijom riječke kulture, njene scene i kulturne politike kroz argumentacijske radove nekoliko autora kako bi se pomoću toga jasno predstavile osnovna vizija, temeljne vrijednosti te strateški ciljevi nove riječke Strategije o kojoj uvelike ovisi i riječka prijava za EPK 2020.

3.1. Riječka kultura i kulturna politika

Riječku kulturu krasi velika i dugotrajna povijest koja seže čak u davno doba paleolitika i neolitika kada je na ovim prostorima zabilježena prva ljudska prisutnost. Važne ostatke kulture Rijeka duguje i Rimljanima, čiji je antički grad Tarsatica odisao visokom razinom urbane infrastrukture čiji materijalni dokazi i danas svjedoče o dugotrajnosti i kontinuitetu kulture. Srednji vijek doprinjeo je gradskom trgovinskom procvatu, a u tom razdoblju nastale su i prve gimnazije i kazališta. 19. stoljeće bilo je itekako značajno za industrijski razvoj grada, budući da je Rijeka tada imala status jedne od najvećih srednjoeuropskih luka (Lokalpatrioti Rijeka, 2015). U tom razdoblju nastala je brojna danas poznata riječka infrastruktura poput današnjeg Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca, Narodne čitaonice i Tvornice papira, također znane i kao Hartera. Nešto kasnije, već u 20. stoljeću nastale su i zgrada kazališta Teatro Fenice koja je u to vrijeme bila jedinstvena u Europi po svojoj konstrukciji i inovacijama u kazališnoj tehnici te zgrada Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku. U doba Jugoslavije, rijeka zauzima status glavne i najveće

jugoslavenske luke, a pritom se i osnivaju ustanove kulture poput Kazališta lutaka, Narodnog kazališta Ivana Zajca te Muzeja revolucije danas poznatog kao Muzej grada Rijeke (Kvarner Rijeka, 2015). U tom jugoslavenskom razdoblju u Rijeci se počela razvijati snažna urbana i alternativna kulturna scena koja je kreirala status rokerskog grada koji se osjeća i danas.

Ovaj kratak pregled riječke povijesti pokazatelj je njene dugotrajne tradicije i kulture te urbanog identiteta. Upravo su riječka kultura i identitet ono što Davor Mišković (2013) propituje kada se pita što je to što čini njenu bit i esenciju. U potrazi za definicijom, on dolazi do argumentacije kako se riječka kultura prepoznaje kao zaseban entitet za kojeg se tvrdi da postoje specifična obilježja koja nadilaze postojeće materijalne i nematerijalne resurse te ih nije moguće kvalitativno i kvantitativno odrediti; unutar prostora društvene akcije prepoznato je mjesto kulture te akcije koje čine kulturno djelovanje postaju prepoznatljive, no unatoč tome, ukupnost tih akcija ostaje neuhvatljiva (Mišković, 2013:20-21). Upravo iz takvih razloga Mišković pokušava definirati obilježja riječke kulture i njene politike počevši s kulturnim sektorom. Prema gruboj procjeni, kulturni sektor u Rijeci (u ovom smislu kao područja umjetničkog djelovanja) čini 1000 ljudi. U taj broj pribrojene su osobe koje su zaposlene u kulturnim ustanovama, udrugama, kao i one u raznim servisnim djelatnostima koje su aktivne u kulturnom sektoru, a nisu zanemareni ni slobodni umjetnici. Organizacije su, prema Miškoviću (2013:17), organizirane u tri grupe: prvu čine ustanove u kulturi kojima su osnivači gradovi ili druga tijela lokalne samouprave i državne uprave (Gradska knjižnica Rijeka, Muzej grada, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, HNK Ivana pl. Zajca, Gradsko kazalište lutaka, Pomorski i povijesni muzej, Državni arhiv), drugu čine tvrtke koje se bave nakladničkom djelatnošću te organiziraju glazbenu i filmsku produkciju i distribuciju (ima ih oko dvadesetak sveukupno) te treću čine umjetničke organizacije i udruge u kulturi koje ujedno čine i najbrojniji organizacijski oblik riječke kulture.

Iznimno važan čimbenik riječke kulture i kulturne politike čini njena kulturna infrastruktura za koju se može reći da se uvelike koncentrirala u centru grada i to u krugu od nekoliko kilometara međusobne udaljenosti; zgrada HNK-a je svojevrsni glavni označitelj riječke kulture, a glavno šetalište Korzo prostor je raznih društvenih interakcija, kao i kulturnih vrijednosti, ali i mjesto na kojemu se smjestilo upravno sjedište grada. Jasno je da bilo koji kulturni program uvelike ovisi o njegovom društvenom kontekstu, stoga je kultura ponajviše ovisna o svojim resursima, raspoloživoj infrastrukturi i zajednici u kojoj djeluje. U slučaju grada Rijeke, može se zaključiti kako nedostatak fundacija, kao i kronična prostorna ograničenja uvelike utječu na negativno građansko poimanje vlastite kulture. Kako će Mišković (2013:21) napomenuti, riječka kultura karakterizirana je ceremonijom jadikovke;

kulturni akteri često se žale na manjak novaca za kulturne programe, kao i na nedostatak adekvatnih prostora. No autor će ukazati i na još veći problem i svojevrsni paradoks, a to je da upravo ti akteri preferiraju rutinske odluke čime perpetuiraju kulturni sistem na kojeg se toliko žale; kao rezultat dobivamo osrednju kulturu koja nikoga pretjerano ne uzbuđuje (Mišković, 2013:35). Problemi koji se uporno ponavljaju iz godine u godinu (pitanje organizacijske strukture, nedostatak prostora, financijski problemi) pokušati će se riješiti novodonešenom Strategijom kulturnog razvitka grada koja će u sljedećem poglavlju biti podrobno predstavljena.

Važan segment riječke kulturne politike čini i nezavisna kulturna scena koja unutar svog djelovanja podrazumijeva neprofitne organizacije civilnoga društva. Nezavisnu scenu karakteriziraju nove forme i novi načini rada za razliku od institucionalne kulture, kao i dinamičnost i fleksibilnost, izravno djelovanje u zajednici te entuzijizam i volonterski rad (Višnić, 2008:10). Višnić (2008) također će spomenuti kako je značajna karakteristika nezavisne scene i međusobno kreativno povezivanje, odnosno velika želja za suradnjom među organizacijama sličnih polja djelovanja, ali i s javnim i poslovnim sektorom. Iz takve definicije jasno je vidljivo da se nezavisna scena bavi stvaranjem uvjeta za kolektivno kulturno djelovanje te nudi projektnu organizaciju i privatna udruženja. Nezavisna scena stoga se pretežno sastoji većinom od udruga i umjetničkih, odnosno dobrovoljnih organizacija. Prema službenom Registru udruga, u Rijeci postoji 1877 udruga (Registar udruga, 2015), a od toga koliki se broj bavi kulturnom djelatnošću teško je uspostaviti zbog lošeg specificiranja djelatnosti u samom Registru, no može se nagađati da je riječ o pedesetak aktivnih udruženja građana.

Pojavom nezavisne scene došla je i potreba za redefiniranjem djelovanja kako lokalne, tako i državne kulturne politike te uključivanjem nezavisnih organizacija u organizacijski sustav kulturnog polja (Mišković, 2013:75). Sustavni problemi kulturnog sektora postali su očitiji kad se u kontekstu nezavisne scene i civilnog društva pokazalo kako nema dovoljno programskog financiranja, kao ni adekvatnih prostora za rad. Zbog problematike statusa nezavisne kulturne scene koja želi biti dijelom institucija na neki način, a opet s druge strane zadržati svoju neovisnost, potrebno je bilo stvoriti nove prakse kulturne politike. Primjer takve prakse je *Zaklada Kultura Nova* koja je nastala inicijativom organizacija civilnog društva s ciljem unaprijeđenja stanja civilnog sektora u kulturi, a nezavisnoj sceni nudi dodatni izvor financiranja, pored onog nacionalnog i lokalnog.

Činjenica jest da je kultura u Rijeci itekako ovisna o fondacijama koje prima, a odluke o istima donosi sam Ured grada koji ima ključni utjecaj na riječki kulturni sektor. Kulturna

djelatnost ranije navedenih organizacija u mnogočemu ovisi o njihovom financijskom aspektu koji ponajviše ovisi o proračunu grada i županije, ali i donacija od raznih zaklada i fondacija te poslovnog sektora. Glavni izvori financija za grad Rijeku su Ministarstvo kulture RH, Primorsko-goranska županija, razni fondovi i tvrtke te izravno financiranje građana (putem donacija ili kupnje ulaznica).

Brigu o financijskom stanju riječke kulture vodi Odjel gradske uprave za kulturu, upravno tijelo koje je zaduženo za pratnju, upravljanje te poticaj kulturnih programa u gradu. Odjel također brine i o kulturnom proračunu te je tako u najnovijem Prijedlogu proračuna Grada Rijeke za 2015. godinu jasno naveden dugoročni plan te iznos planiranih sredstava za ostvarenje kulturnog programa od 2015. do 2017. godine o kojemu će nešto više riječi biti rečeno dalje u tekstu nakon govora o Strategiji kulturnog razvitka grada Rijeke.

3.2. Strategija kulturnog razvitka grada

Prošlo poglavlje sažeto nas je uvelo u poimanje riječke kulture i njenog identiteta, ali ujedno i ukazalo na postojeće probleme s kojima se kultura suočava u gradu Rijeci. Povodom iskazanih problema odlučilo se reagirati, stoga se 2013. godine donijela Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke koja sadržava planove za razvoj kulture od 2013. do 2020. godine. Dakako, na donešenje Strategije uvelike je utjecala i kandidatura grada za EPK 2020. te je u skladu s time i drugim EU projektima u kojima grad sudjeluje usklađen plan i program kulturnog razvitka. Kako i na koji način je to zamišljeno, pokazati ćemo kroz detaljno proučavanje samog dokumenta Strategije.

3.2.1. Potreba za kulturnom strategijom grada

Već pri samom početku dokumenta, autori Strategije jasno objašnjavaju otkuda i zašto se pojavila potreba za kulturnom strategijom. Ranije spomenuti problem financiranja kulture, ovim je dokumentom shvaćen ozbiljno te je plan prilagoditi kulturnu ponudu aktualnim financijskim uvjetima te kulturnim potrebama suvremenog građanina (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:5). Autori argumentiraju problematiku trenutnog stanja riječke kulture te konstatiraju kako je promjena neizbježna i iznimno potrebna kako bi kultura izašla iz svog uskog okvira djelovanja i ponovno se afirmirala kao područje javnog interesa za sve građane Rijeke. Kako autori i sami navode, upravo je kandidatura Rijeke za

EPK 2020. imala itekakvog utjecaja na stvaranje Strategije te čini jedno od njenih prioritetnijih uporišta čime će se djelotvornije i uspješnije iskoristiti sredstva iz europskih fondova. Na dokumentu su uz članove Odjela gradske uprave za kulturu sudjelovali i brojni suradnici s riječke kulturne scene, kao i partneri iza te iste scene, što je omogućilo Strategiji da ima vanjski i unutarnji pogled na kulturu i njene prakse. Također, u odluke su se uključili i prijedlozi ostalih kulturnih djelatnika grada koji su iznešeni prilikom rasprave na javnoj tribini o stvaranju Strategije. Može se sa sigurnošću reći da ovakav pristup kulturi i njenom djelovanju podrazumijeva šire poimanje istoga, koje nije ograničeno samo na materijalne produkte kulture.

Poimanje kulture kao javnoga dobra krucijalna je odrednica riječke kulturne politike koja se temelji na sljedećim kulturno-političkim načelima (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:18):

1. pravo svih građana na kvalitetnu i dostupnu kulturu
2. pravo svih građana na aktivno sudjelovanje u kulturnom životu grada
3. sloboda kulturnog i umjetničkog stvaralaštva
4. poticanje kulturne raznolikosti i multikulturalnosti
5. potpora svim oblicima kulturnog i umjetničkog stvaralaštva u skladu s kriterijima kvalitete i izvrsnosti

3.2.2. Opći strateški ciljevi Strategije

Strategijom kulturnog razvitka grad si je zadao veliku količinu prioritetnih ciljeva koje namjerava ostvariti do 2020. godine (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:19-25):

1. Očuvanje postignutog stupnja kulturnog razvitka te stvaranje financijskih, materijalnih i drugih uvjeta za brži razvoj kulturnih djelatnosti

Ovaj prioritet odnosi se na financijsku i infrastrukturnu situaciju koju je grad imao 2013. godine te je cilj očuvati dosegnuti kulturni standard od njegova opadanja i pogoršavanja kroz osiguravanje stabilnih uvjeta za sve kulturne aktere i organizacije.

2. Podizanje razine kvalitete kulturnih dobara i usluga na svim područjima

Kako i sam naziv kaže, bitno je da svi kulturni akteri rade na održavanju i poboljšanju kulturne ponude, a preduvjet za to čini ranije navedeni cilj koji vodi računa o stabilnosti proračunskog financiranja i infrastrukturi.

3. Povećanje dostupnosti kulturnih dobara i usluga koje se financiraju iz proračuna Grada Rijeke

Ovim ciljem, Strategija želi uspostaviti veću dostupnost kulture svim građanima te iskorjeniti vjerovanje da je kultura dostupna samo elitnim grupama. Optimalnim cijenama kulturnih ustanova, ravnomjernom rasprostranjenosti kulturnih usluga te raznovrsnošću sadržaja radi se na unapređenju javne dostupnosti kulture.

4. Organizacijsko i upravljačko osuvremenjivanje ustanova u kulturi kojima je osnivač Grad Rijeka

Ustanovama kojima je grad osnivač moraju osuvremeniti unutarnju organizaciju i sustav upravljanja na dobrobit svih svojih posjetitelja. Kulturni program treba se prilagoditi stvarnim i novim potrebama njegovih posjetitelja, a potrebne su i promjene u načinu upravljanja gradskim ustanovama. Bitna promjena koju donosi Strategija jest da sve gradske kulturne ustanove počinju s dugoročnim planiranjem i ciljanim djelovanjem u svrhu izvršenja strateških ciljeva, ali i s povećanom suradnjom s nezavisnom kulturnom scenom.

5. Obnova kulturne infrastrukture čiji je vlasnik Grad Rijeka

Dugoočekivane obnove kulturne infrastrukture u ovoj su Strategiji konačno dočekale pozitivan pomak. Prostor bivše tvornice Rikard Benčić konačno bi trebao doživjeti svoje ponovno rođenje u obliku adekvatnog prostora za novu gradsku knjižnicu, novi muzej moderne i suvremene umjetnosti te Muzej Grada Rijeke. Pomoću financija iz proračuna grada, ministarstva RH te EU fondova, prostor Benčića planira biti u potpunosti revitaliziran.

6. Potpora razvoju nezavisne kulture

Kao što je već navedeno ranije u opisu riječke kulture, smanjenjem programskih sredstava uvelike se ugrozilo status nezavisne scene u Rijeci. Ovaj cilj Strategije namijenjen je upravo povećanju pozornosti ka razvoju nezavisne scene i uvjeta za njen rad. Jednogodišnji ciklus financiranja zamijeniti će trogodišnji, a poseban poticaj biti će usmjeren ka kontinuiranoj suradnji gradskih kulturnih ustanova s nezavisnom kulturnom scenom. Posebno je istaknuto i poboljšanje infrastrukture, odnosno kreiranje Kluba Palach, Filodrammaticae i Marganova kao centara nezavisne i studentske kulture.

7. Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija

Istraživanjem koje je prethodilo pisanju Strategije utvrđeno je da je Rijeka prepuna potencijala za razvoj kulturnih i kreativnih industrija, koje bi u bliskoj budućnosti mogle postati i zaseban sektor u kojemu je kultura usko povezana s novim tehnologijama, znanostima pa i gospodarstvom. Program koji je ranije spomenut u prvom poglavlju o fazama EPK projekta, Kreativna Europa, osnovana je kako bi poduprla novi kulturno-kreativni sektor,

posebice u područjima dizajna, arhitekture i sličnih područja u kojima se primjena nove tehnologije koristi za umjetnički izričaj.

8. Jačanje međunarodne prepoznatljivosti Rijeke kao „grada kulture i kreativnosti“

Ovim ciljem želi se poboljšati međunarodni imidž grada Rijeke koji se povezuje s obilježjima njene kulture; plan je brandirati Rijeku kao „grad kulture“ i „kreativni grad“ kroz njenu specifičnu ponudu kulturnih sadržaja. Za kreaciju veće i dalekosežne prepoznatljivosti, važno je provoditi kontinuiranu promociju kulturnih manifestacija i uspjeha riječkih umjetnika koje su značajne za međunarodnu publiku te veću marketinšku promociju programa kulturnih ustanova, a od iznimnog su značaja međugranične i međunarodne suradnje s umjetnicima i organizacijama. Ovaj cilj teži predstaviti Rijeku kao prostor multikulturalnosti i multietičnosti, odnosno doprinjeti njegovom statusu kozmopolitskog grada.

9. Unapređenje razvoja kulturnog turizma

Rad na kulturnom turizmu nije izniknuo puno plodova u razdoblju prije donošenja Strategije ponajviše zbog činjenice da je često bilo zanemarivano. Kulturne ustanove bi, prema ovom cilju Strategije, trebale povećati svoje kulturno-turističke sadržaje kako bi se privuklo čim više kako domaćih, tako i stranih turista te tako pridonijelo ekonomskoj računici grada.

10. Jačanje međusektorske suradnje

Kako je već puno puta spomenuto u ovom radu, međusektorska suradnja i interakcija s drugim djelatnostima jedna je od važnijih sastavnica djelovanja u kulturi. Za ostvarivanje ovog cilja, kao i većine ostalih u Strategiji, od velike je važnosti intenzivno povezivanje raznih resora, poput kulturnog, urbanističkog, turističkog.

11. Informatizacija i digitalizacija kulturnih ustanova

Kako i na ostale sektore, nove informacijske tehnologije imaju velikog utjecaja i na područje kulture posebice po pitanju umjetničke distribucije te pronalaska novih digitalnih praksi poznatih pod imenom nova medijska kultura. Prostor informacijske tehnologije postala je nova kulturna infrastruktura koju treba njegovati i unapređivati. Brzi tehnološki razvoj znači i brzo zastarjevanje opreme, stoga se treba kontinuirano raditi na informatizaciji kulturnih ustanova, kao i kvaliteti informacijskih usluga.

12. Jačanje umjetnosti u javnom prostoru

Izuzev kulturnog programa u zatvorenim prostorima, ovaj cilj brine o tome da se javne površine, poput parkova i trgova, također više koriste u stvaranju gradske kulture, točnije "public arta". Ideja je da se i javni i urbani prostor obogati kulturnim sadržajem čime se jača vizualni identitet grada.

13. Promicanje i razvoj kulturnog i umjetničkog obrazovanja

Posljednji strateški cilj nije i najmanje bitan, štoviše, odnosi se na poticanje kulturno-umjetničkog obrazovanja što u formalnom smislu, što u svakodnevnom za svakog građana. Korist od takvog obrazovanja ima cijela zajednica jer se kod pojedinaca kreira kreativan i inovativan potencijal na raznim područjima. U planu je uspostaviti bolje partnerske odnose s institucijama obrazovanja u svrhu objedinjenja zajedničkog kulturnog programa za djecu i mlade.

3.2.3. Posebni strateški ciljevi Strategije

Među spomenutim ciljevima, posebno su se istaknuli određeni projekti koji se ponajviše odnose na reorganizaciju upravljanja pojedinih ustanova te revitalizaciju specifične riječke infrastrukture. Upravo preko tih, ali i brojnih drugih projekata može se reći da je kulturna uprava grada konačno odlučila reagirati na negativne trendove koji se kontinuirano javljaju u području riječke kulture. Zbog lakšeg snalaženja, posebni ciljevi Strategije te projekti koji se vežu uz njih, u ovom radu biti će podijeljeni u pet segmenata: revitalizacija infrastrukture, reorganizacija upravljanja ustanovama, nezavisna kulturna scena, umjetničko djelovanje i nove kulturne suradnje.

3.2.3.1. Revitalizacija infrastrukture

Kako je već mnogo puta spomenuto, Rijeka ima kontinuirani problem s neadekvatnim i nepostojećim kulturnim prostorima. Nakon što se godinama jadikovalo o promjeni koja je iznimno potrebna, u Strategiji je veliki dio programa fokusiran na obnovu postojeće infrastrukture. U poglavljima koja se dotiču riječke baštine, ističe se nekoliko ciljeva. Prvi od takvih jest aktiviranje točaka kulturne baštine i stvaranje infrastrukturnih uvjeta za djelovanje ustanova u kulturi te ostalih kulturnih aktera u skladu s financijskim mogućnostima (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:29-30). Projekti se stoga odnose na obnovu brojnih riječkih zgrada koje imaju potencijal ili ga već koriste za kulturno programsko korištenje. Među kojima je posebni naglasak stavljen na bivši industrijski kompleks Rikard Benčić, zgradu Teatra Fenicea, prostor Filodrammaticae, Kluba Palach i Marganovo u prostoru bivše riječke tvornice papira Hartere.

Tvornica Rikard Benčić, prema Strategiji, najvažnija je infrastrukturna promjena koju grad Rijeka treba poduzeti u nadolazećim godinama. U skoroj budućnosti, Benčić bi trebao

ugostiti tri gradske ustanove, Muzej grada Rijeke, Muzej moderne i suvremene umjetnosti te Gradsku knjižnicu Rijeka. Muzejima je potreban razvoj muzejske djelatnosti i infrastrukture, što će im omogućiti adekvatni prostori za održavanje fundusa umjetnina. Za takve potrebe, od iznimne je važnosti revitalizirati prostor četiriju zgrada bivše tvornice kako bi navedene ustanove promijenile svoju funkcionalnost, a vizualni identite grada dobio dugo željenu revitalizaciju i reurbanizaciju.

Uz Benčić, važna riječka građevina jest i Teatro Fenice, zgrada koja je u derutnom stanju zbog neodržavanja, zapuštenosti i ograničene dostupnosti, a u planu je revitalizirati prostor kako bi se iskoristio njen potencijal za izvedbene umjetnosti, no i kao prostor za kongresni centar.

Posljednja tri spomenuta prostora, Filodrammatica, Palach i Marganovo namijenjeni su nezavisnoj kulturnoj sceni i za njene potrebe plan je dovesti prostore u funkcionalno stanje te utvrditi njihove namjene. O njima ćemo nešto više reći kada budemo govorili o kategoriji nezavisne kulturne scene.

Uz revitaliziranje navedenih prostora, cilj je i revitalizacija industrijske i tehničke baštine grada koja podrazumijeva prostore poput bivše tvornice papira Hartera te lansirne rampe bivše tvornice Torpeda.

3.2.3.2. Reorganizacija upravljanja ustanovama

Projekti koji su svrstani pod ovu kategoriju podrazumijevaju ustanove kojima je grad Rijeka osnivač ili voditelj. Možda i najvažniji segment ove kategorije odnosi se na dugo spominjanu reorganizaciju Odjela za kulturu. Ovom Strategijom, Odjel dobiva nova zaduženja, a ulaskom u EU povećavaju se i mogućnosti dobivanja fundacija iz europskih strukturnih fondova pomoću kojih se može vršiti ranije navedena obnova infrastrukture. Stoga je potreban intenzivan rad članova Odjela na pripremi i upravljanju novih projekata, među kojima se posebno istaknula kandidatura za EPK 2020.

Već spomenuta u prijašnjem dijelu o infrastrukturi, Gradska knjižnica Rijeka jedina je narodna knjižnica u gradu te prema Standardima za narodne knjižnice nažalost nema potreban minimum zaposlenih ljudi, dostatnu količinu prostora, kao ni nabavu građe. Kao rješenje tih problema, uz preseljenje u prostor Benčića, Strategija nudi plan izgradnje Ogranka na istočnom dijelu grada te je u planu povećanje broja članova i korisnika. Poseban naglasak stavljen je na digitalizaciju knjižnične građe s ciljem izgradnje suvremene digitalne knjižnice.

Problemi s upravljanjem nisu zaobišli ni kulturnu žilu kucavicu grada, a riječ je o Hrvatskom narodnom kazalištu Ivana pl. Zajca. Zbog novih kazališnih tehnika i suvremenih promjena, program HNK-a ima potražnju za dodatnim prostorom kojeg je dosada nalazila u povremenom korištenju Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku (HKD u nastavku). Glavni cilj ove točke Strategije jest reorganizacija upravljačkih poslova te programsko restrukturiranje kojima će se ojačati postojeći upravljački i umjetnički potencijali i ostvariti najveća moguća efikasnost HNK-a (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:42). U skladu s tim ciljem, Strategija naglašava i promjenu upravljanja HKD-om te predlaže model zajedničkog upravljanja kako bi se profesionalizirala njegova upotreba.

Uz HNK, planirana je i reorganizacija programskog dijela Gradskog kazališta lutaka Rijeka. Ideja je povećati dostupnost programa, potaknuti suradnje sa srodnim ustanovama i novim mladim umjetnicima i kadrovima te generalno razviti veću i bolju ponudu lutkarskih predstava.

Kao novi projekt navelo se uspostavljanje novog kulturno-informativnog centra čiju je funkciju dosada vršio RI INFO, glavni informativni centar grada koji se nalazi na samom gradskom trgu Korzu. Novi centar podrazumijevao bi prostor u kojemu građani i turisti mogu doznati specifične informacije vezane uz kulturna događanja u gradu te čak kupiti i ulaznice za manifestacije. Lokacija bivšeg Buddha bara, smatraju autori Strategije, jest idealan prostor za funkcioniranje novog kulturno-informativnog centra (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:27).

3.2.3.3. Nezavisna kulturna scena

Prilikom iznošenja općih ciljeva strategije, jedan od naglasaka bio je i na potpori razvoju nezavisne i studentske kulture u Rijeci. S ciljem kontinuirane suradnje grada, Sveučilišta i nezavisne scene, grad je odlučio staviti prostore Kluba Palach, Filodrammaticae te Marganova na upravljanje nezavisnim kulturnim akterima i to bez naknade. U sklopu toga, osnovan je SKC, Studentski kulturni centar koji predstavlja glavno upravno tijelo za navedene prostore koji treba omogućiti jednostavnije dobivanje sredstava, kako iz gradskog proračuna, tako i drugih izvora, poput primjerice ranije spomenute Zaklade Kultura Nova.

Kao važan segment današnjih javnih potreba u kulturi, posebice po pitanju nezavisne scene javila se djelatnost nove medijske kulture u kojoj se javlja aktivna interakcija socijalnog i kulturnog djelovanja u suvremenom kulturnom kontekstu te interdisciplinarna i intermedijalna kulturna produkcija (Mišković, 2013:70). Bitan naglasak u Strategiji stavlja se

na nezavisnu scenu budući da je djelatnost novih medijskih kultura i kreirana kako bi poticala programe nezavisnih kulturnih aktera, posebice subkultura, kontrakultura, alternativnih kultura te programe međusektorskih suradnji. Zbog visokog iznosa financiranja ovakvog tipa kulture, strateški ciljevi jasno traže poboljšanje uvjeta za stvaranje novomedijskih produkcija i obrazovanje u nezavisnoj kulturnoj sceni, osuvremenjivanje tehničke podrške u infrastrukturi te suradnja sa susjednim festivalima i projektima u novomedijskoj umjetnosti.

Uz nezavisnu scenu novomedijskih umjetnosti, mjesto za sebe pronašla je i nezavisna kulturna scena dramske umjetnosti i plesa. Prema procjenama autora, toj sceni nedostaje organizirana strukovna organizacija koja bi štitila njihove profesionalne interese, stoga je cilj ove inicijative razvoj i afirmacija pojedinačnih darovitih umjetnika samostalno i u udrugama te veći spektar regionalne ponude nezavisnog kulturnog programa (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:44).

3.2.3.4. Umjetničko djelovanje

Kao iznimno važan dio riječke kulture, našla se i riječka glazba koja se kreće u raznim smjerovima i pravcima čime se iskazuje često spominjana riječka tolerancija ka različitosti. Od kraja 60-tih godina prošlog stoljeća, Rijeka je dosegla status rock grada, koji se i danas njeguje od strane Odjela za kulturu koji podupire razvoj urbane rock scene, uz druge glazbene izričaje. Iako proračunska ograničenja onemogućavaju izvršenje svih adekvatnih projektata koje riječka glazbena scena zaslužuje, Strategija ističe nekoliko točaka po kojima se treba orijentirati njen razvoj u razdoblju do 2020. godine. Jedna od takvih je profesionalno vođenje koncertnih aktivnosti putem novog ureda za organizaciju i koordinaciju glazbenih događanja, a uz nju je i stvaranje potrebne infrastrukture za održavanje riječke urbane i alternativne glazbene scene mladih. Pored takvih ciljeva, u Strategiji se posebno naglasio i nastavak istraživanja riječke glazbene baštine te unaprijeđenje rada s publikom, odnosno razvoj i poticaj interesa mladih generacija za glazbenu kulturu (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:48-50).

Riječka knjižnička i nakladnička djelatnost ima veliku potrebu za razvitkom. Prethodno Strategiji, riječki pisci nisu bili u fokusu lokalnih nakladnika, kao i činjenica da nema adekvatnog prostora u kojem bi se pisci mogli okupljati i dijelili interese i iskustva. Problem je naravno i ogroman pad u financiranju riječke književne djelatnosti. Strategija stoga predlaže da se prvo srede prostorni kapaciteti za izvedbu književnih programa (već

navedeni u opisu infrastrukturne obnove prostora bivše tvornice Rikard Benčić) te zatim da se poradi na fokusiranju sredstava u književne festivale koji bi okupili književnu djelatnost na jednom mjestu radi veće prepoznatljivosti. Također, iskazana je želja za poticanjem razvoja književnog stvaralaštva kroz razne neformalne književne skupine, kao i razvoj kulture čitanja i pisanja kod građana. I u konačnici, važno je da se poradi na stvaranju uvjeta za riječke nakladnike, ponajviše na e-nakladništvu.

Uz navedene umjetnosti, nije zanemarena ni likovna i izložbena djelatnost u kojoj se kao ključni problem ističe infrastruktura (također opisana u točki 3.2.3.1. o revitalizaciji riječke infrastrukture) koji uvelike onemogućava željeni razvoj te djelatnosti. Uz infrastrukturne promjene, plan je čim više poticati izložbene programe i umjetničke produkcije, ali i edukativne programe.

Veliki naglasak stavljen je i na audiovizualnu djelatnost, odnosno nedostatak zastupljenosti njenog programa. S tim ciljem grad je realizirao Art-kino Croatia s redovitim umjetničkim programom te nekoliko godišnjih filmskih manifestacija za kojeg je planiran daljnji razvoj kao platforme riječkih audiovizualnih djelatnosti. Uz Art-kino kao platformu, treba se poraditi i na infrastrukturnim uvjetima prostora. Pored Art-kina važno je i ojačati lokalnu filmsku produkciju, koja je veoma skromna i financijski zakinjuta. Promjene se očekuju upravo na području sufinanciranja produkcije, kao i na poticanje riječke produkcije na prijave na, kako domaće, tako i međunarodne filmske festivale. Uz sve navedene ciljeve, važno je i proširiti filmsku i općenito audiovizualnu kulturu u Rijeci, a posebice specifična znanja audiovizualnog stvaralaštva kod djece i mladih.

3.2.3.5. Nove kulturne suradnje

Za Rijeku se oduvijek voljelo govoriti da je riječ o otvorenom i tolerantnom gradu koji održava prijateljske i partnerske suradnje kako na nacionalnoj razini, tako i na međunarodnoj. Uoči gradske kandidature za EPK 2020., kulturne suradnje potrebije su više nego ikada i to posebno suradnje i uključivanje u EU projekte i kulturne mreže, kao i poticanje razmjene među gradovima i državama. Kako smo već naveli među općim strateškim ciljevima, nove kulturne suradnje, posebice s EU programom Kreativna Europa, staviti će Rijeku na kulturnu mapu Europe i pozicionirati ju kao europsko kulturno središte te time poboljšati njen međunarodni imidž. Stoga je važno da se otvore strukturni i kohezijski fondovi za hrvatske projekte kako bi se iz EU povukla sredstva za njihovu realizaciju (Strategija kulturnog

razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:67). U skladu s takvim suradnjama, upravo bi projekt EPK 2020. trebao donijeti već navedene pozitivne učinke na sam grad i njegove građane.

Uz EPK, važno je poboljšati i mobilnost umjetnika i kulturnih djelatnika u međunarodnom okruženju te time istaknuti važnosti interkulturalne komunikacije u današnjem društvu. Poticati će se lokalna mobilnost umjetnika, a poseban naglasak biti će na mobilnosti međunarodnih projekata koji uključuju razmjenu i usavršavanje mladih.

Govoreći o suradnjama, neophodno je spomenuti i da Strategija naglašava razvoj međusektorske suradnje i to u područjima kulturnog i umjetničkog obrazovanja, kulturnog turizma te kulturnih i kreativnih industrija. Po pitanju obrazovanja, plan je intenzivirati suradnju kulturnih i obrazovnih ustanova kako bi se poboljšala kulturna ponuda i umjetnički razvoj za mlade, dok se za potrebe razvoja kulturnog turizma treba podignuti njegova konkurentnost uz afirmaciju Rijeke kao međunarodne kulturne destinacije (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:69). Kulturnim i kreativnim industrijama želi se pružiti prostor za brži razvoj, kao i stvoriti poticajno okruženje za mlade kreativce. Prvi od takvih projekata jest festival Republika o kojemu će se nešto više reći u nadolazećem poglavlju o postignutim ciljevima kulturne strategije.

Pregledom Strategije kulturnog razvitka grada Rijeke od 2013. do 2020. godine prikazan je jasan uvid u novu kulturnu politiku grada koja teži europskim standardima. Izuzev činjenice što je gradu ta Strategija bila prijeko potrebna zbog vlastitih problema s kojima se suočava u kulturnoj sferi, velikim dijelom ona je inicirana zbog riječke kandidature i mogućnosti dobivanja titule EPK 2020. godine. Sljedeće poglavlje prikazati će uz pomoć nekoliko primjera je li Strategija doprinjela kulturnom razvitku grada te koje su posljedice prenamjene sredstava iz jednog resora u drugi, a vidjeti će se i kako je program javnih potreba u kulturi funkcionirao na praktičnom primjeru programa koji su ostvarili pravo na gradsko financiranje.

3.3. Rezultati Strategije od 2014. godine do danas

Kako bi argumentirali stanje kroz koje je kultura prošla zadnjih godinu i pol, otkada su na snagu stupila nova pravila prema Strategiji kulturnog razvitka grada, prikazati ćemo empirijske podatke o financijskim izvješćima, odnosno kulturne proračune za godine od 2014. do 2017. i jasno ih obrazložiti kako bi pokazali uspjehe i neuspjehe nove riječke kulturne politike.

Tablica 2. Kulturni proračun Rijeke za 2014. i 2015. godinu i projekcije za 2016. i 2017. godinu

Naziv programa	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.
Javne potrebe u kulturi	5.471.000	4.056.500	2.100.000	2.150.000
Kulturna vijeća	90.000	50.000	50.000	50.000
Rash. za redovan rad objekata kojima upravlja Odjel	2.667.000	2.375.000	2.015.000	2.015.000
Kapitalna ulaganja u objekte kulture	11.042.600	30.827.100	33.910.000	43.910.000
Kapitalne donacije i pomoći	3.030.000	4.180.000	3.180.000	3.180.000
Rezidencijalni programi	55.000	0	0	0
EU projekti	742.000	969.940	50.000	50.000
Kandidatura za EPK 2020	460.000	500.000	1.000.000	2.000.000
HDLUR- redovna djel.	80.000	80.000	80.000	80.000
Poticanje književnog stvaralaštva	45.000	45.000	45.000	45.000
Poticanje lokalnih kreativnih industrija	180.000	50.000	50.000	50.000
Programi u klubu Palach	0	212.500	170.000	170.000
UKUPNO	23.862.600	43.346.040	42.650.000	53.700.000
Gradska knjižnica Rijeka	8.012.300	7.676.400	7.706.600	7.838.100
Muzej grada Rijeke	2.580.200	2.496.900	2.214.300	2.226.500
Muzej moderne i suvremene umjetnosti	4.276.200	3.880.600	3.576.000	3.174.200
HNK Ivana pl. Zajca Rijeka	40.539.000	39.272.800	38.504.820	38.660.120
Gradsko kazalište lutaka Rijeka	4.250.550	3.993.400	4.144.300	4.156.200
Art- kino	2.553.800	2.473.800	2.123.000	2.142.000
UKUPNO	86.074.650	103.139.940	100.919.020	111.897.120

Izvor: Prijedlog i obrazloženje Proračuna Grada Rijeke za 2015. godinu (2014:95)

Kao što je i vidljivo u tablici, najveći iznos fundacija odlazi na financiranje glavnog riječkog kazališta (HNK Ivana pl. Zajca) i to u iznosima koji se kreću oko 40 milijuna kuna, što i dalje pokazuje kako glavno gradsko kazalište i dalje održava status najplaćenije kulturne ustanove u gradu. Upitno je kako se misle riješiti dugovi koje HNK vuče već godinama, čak i s obzirom na činjenicu da trenutno vodstvo pokušava smanjiti iznos istoga, a prema posljednjim izvorima on iznosi gotovo 4,5 milijuna kuna (HRT Na zahtjev: Dnevnik, 2015:15:45 - 18:15).

Interesantan porast fundacija u 2015. godini vidljiv je u programu kapitalnih ulaganja te je u planu daljnji rast što s tim poznatim informacijama označava pozitivan pomak ulaganja u kulturnu infrastrukturu koja je dotada često bila zanemarivana. No ako se ide u točniju analizu investicije novca, u potonjoj tablici vidljivo je da je najveći dio iznosa otišao na renovaciju prostora bivše tvornice Rikard Benčić, a u planu su i sve veća ulaganja koja su prema Strategiji opravdana. Vrijeme će pokazati ako će te investicije doprinjeti ostvarenju postavljenih ciljeva.

Tablica 3. Sredstva za realizaciju kapitalnih ulaganja u objekte kulture

Naziv kapitalnog projekta	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.
Tekući projekt: M/b Galeb	940.000	388.000	0	0
Upravna zgrada bivše rafinerije šećera	800.000	0	0	0
Riječki principij	1.595.400	0	0	0
Trg pul Vele Crikve	540.000	870.000	250.000	2.260.000
Postav skulptura u javnim prostorima	846.000	65.000	0	0
Gradina Trsat	230.000	220.000	500.000	500.000
Gradski toranj – skulptura riječkog dvoglavog orla	20.000	0	0	0
Prenamjena i revitalizacija ex- bloka Rikard Benčić	5.706.200	28.146.100	32.260.000	40.250.000
Sanacija i obnova zgrade HNK Ivana pl. Zajca	130.000	933.000	800.000	800.000
Kuća Colazio	235.000	135.000	100.000	100.000
Sanacija i obnova zgrade Muzeja grada Rijeke	0	70.000	0	0
UKUPNO	11.042.600	30.827.100	33.910.000	43.910.000

Izvor: Prijedlog i obrazloženje Proračuna Grada Rijeke za 2015. godinu (2014:99)

Ponovo je vidljiv velik iznos ulaganja u HNK, posebice kada se gleda odnos iznosa za 2014. i 2015. godinu te se počinje postavljati pitanje odlaze li navedene fundacije iz tablica u prave ruke ili se nastavlja loše poslovanje prošlog intendantskog vodstva gdje su financije odlazile sumnjivim putevima. Ono što jest pozitivan pomak u odnosu na 2014. godinu jest smanjenje troškova u održavanju motornog broda Galeb kojeg je riječka javnost već mnogo puta kritizirala da je brod riječke kulturne fundacije vuče prema dnu.

Ako se vratimo na tablicu s kulturnim proračunom, najmanji iznos odlazi na poticanje književnog stvaralaštva, a pritom se nastavlja njegovati projekt iz 2014. godine o poticanju književnog stvaralaštva na lokalnoj razini.

Za ovaj rad svakako je značajan segment Prijedloga koji se tiče riječke kandidature za EPK 2020. Iz tablice je vidljivo da se proteklu, kao i ovu godinu, na EPK projekt odvojilo 460.000, odnosno 500.000 kuna. Opis programa u Prijedlogu obrazlaže kako se navedeni iznos odnosi na financiranje aktivnosti pripreme kandidature grada, posebice po pitanju promocije prema građanima Rijeke, regije i šire, kao i na pripremu natječajne dokumentacije (Prijedlog i obrazloženje Proračuna Grada Rijeke za 2015. godinu, 2014:102). Uzevši u obzir predviđene brojke za 2016. i 2017. godinu (1.000.000 i 2.000.000 kn), logično je zaključiti da se u nadolazećim godinama planira sve više raditi na vidljivosti i samim potrebama kandidature.

U tablici su posebno odvojene ustanove prve grupe organizacija od ostalih, a to su ustanove kojima je osnivač sam grad. Važno je primjetiti kako upravo kod tih ustanova nema oscilacija u promjenama financiranja, sve se kreću u donekle jednakim iznosima i održavaju svoj status.

Po pitanju nezavisne kulturne aktivnosti u Rijeci, najznačajniji program jesu javne potrebe u kulturi kojima se utvrđuje financijska podrška raznih kulturnih djelatnosti koje nisu u vlasništvu grada. U tablici je vidljivo da se upravo na javnim potrebama u kulturi odlučilo štedjeti te su stoga sve navedene aktivnosti u poziciji dobivanja manjih gradskih fundacija, izuzev programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara. Pozitivan pomak reklo bi se je rješavanje dugova te se prema tablici može jasno iščitati kako se u nadolazećim godinama (2016. i 2017.) namjerava raditi bez dugovanja. Vidjeti ćemo kako će se situacija razviti do kraja godine, budući da grad Rijeka još uvijek nije isplatio iznose javnih potreba od 2014. godine udrugama i organizacijama koje su prijavljene programe već odavno odradile. Činjenica da se predviđanja za iznos buduće financijske podrške planiraju smanjiti nije optimistična, što znači da će se nezavisna scena morati aktivnije okrenuti ka drugim tipovima fundacija.

Tablica 4. Sredstva za realizaciju javnih potreba u kulturi

Naziv aktivnosti	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.
Programi zaštite i očuvanja kulturnih dobara u sklopu javnih potreba	263.000	271.500	300.000	300.000
Izložbena djelatnost	295.000	200.000	200.000	200.000
Nakladnička djelatnost	250.000	200.000	200.000	200.000
Scenska djelatnost	250.000	200.000	200.000	200.000
Glazbena djelatnost	250.000	200.000	200.000	200.000
Filmska djelatnost	480.000	200.000	200.000	200.000
Novi mediji	182.000	100.000	100.000	100.000
Programi kulture nacionalnih manjina	60.000	50.000	50.000	50.000
Udruge prijateljstva	20.000	10.000	10.000	10.000
Kulturni programi mjesnih odbora	24.000	20.000	20.000	30.000
Udruge u mjesnim odborima	14.000	10.000	10.000	10.000
Programi kulturne suradnje	200.000	50.000	110.000	150.000
Manifestacije	677.000	545.000	500.000	500.000
Preuzete obveze iz protekle godine	2.506.000	2.000.000	0	0
UKUPNO	5.471.000	4.056.500	2.100.000	2.150.000

Izvor: Prijedlog i obrazloženje Proračuna Grada Rijeke za 2015. godinu (2014:96)

Kao jedan od negativnijih projekata donešene Strategije pokazao se kreativni festival Republika. Trodnevna manifestacija iz 2013. godine, nedugo nakon izdanja dokumenta Strategije, koja je trebala prikazati budućnost kulturnih i kreativnih industrija u Rijeci, svoje je fundacije dobila mimo gradskih natječaja, koje je zatim i prekoračila u velikoj mjeri, a sve to se događalo u razdoblju kada se većini kulturnih aktivnosti smanjivala financijska pomoć. Festival je prema govorima pročelnika Šarara trebao zaživjeti i 2014. godine, no zbog loše organizacijske strukture i stroge kritike javnosti jednostavno je pao u zaborav.

Ono što naizgled djeluje kao pozitivan pomak jest projekt osnivanja Studentskog kulturnog centra (SKC) i revitalizacija prostora Kluba Palach, Fillodramatice i Marganova. Novom odredbom, ti prostori prepušteni su pod kontrolu SKC-a i studenata uz suradnju s riječkim udrugama Drugo More i Molekula. U teoriji, takva podjela organizacije zvuči kao dobar potez, no u praksi se pokazalo da troškovi tih prostora onemogućavaju nezavisnoj kulturi da koristi njihov pun potencijal; Klub Palach još uvijek čeka na otvaranje svoje treće

prostorije koja će biti opremljena tehničkim pomagalicama za razne koncertne događaje, dok Marganovo jednostavno iziskuje previše financija da bi se nezavisni kulturni programi tamo odvijali bez neke jače financijske pomoći. Proces osposobljavanja tih prostora podosta je spor, no želja za napretkom je svakako vidljiva, stoga će vrijeme pokazati koliko je ovakav strateški potez bio vrijedan i uspješan.

U svakom slučaju, jedan od glavnih problema u financiranju riječke kulture je održavanje tako zvanog „hladnog pogona“ gradskih ustanova, a ovdje se ponajviše ističe održavanje HNK Ivana pl. Zajca koje zauzima značajan postotak gradskog kulturnog proračuna.

O programima u riječkoj kulturi moglo bi se napisati velike brojeve stranica, stoga se ova analiza ograničila na opipljive dokaze poput empirijskih podataka te odolila izazovu zalaženja u duge elaborate o (ne)uspješnim projektima i odnosima između riječkih kulturnjaka i gradske uprave koje ponekad djeluju kao teme kojima se ne nazire kraj.

U sljedećem poglavlju predstaviti će se Rijeka kao kandidat za EPK te kroz kratak pregled sagledati njene prednosti i mane kao potencijalnog dobitnika EPK titule.

4. RIJEKA - GRAD KANDIDAT ZA EPK 2020.

Kao prvi među hrvatskim gradovima, grad Rijeka se 2013. godine uz objavljivanje Strategije kulturnog razvitka grada, službeno kandidirao za titulu Europske prijestolnice kulture 2020. godine. U Strategiji su jasno navedene određene mjere prema kojima bi se trebala riječka kandidatura kretati, a prva od takvih mjera jest donešenje prijedloga Gradskom vijeću o kandidaturi grada, zatim izrada koncepta kandidature kojom će se odrediti misija, glavni ciljevi i teme kandidature. Nakon izvršavanja tih mjera, treba se osnovati služba koja će se baviti direktno EPK projektom te međunarodnim suradnjama i drugim EU projektima. Za 2017. godinu predviđeno je osnivanje organizacije za operativno provođenje projekta EPK te uspostavljanje sustava praćenja i evaluacije svih faza projekta (Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020., 2013:66).

Danas, kada smo već u posljednjem kvartalu 2015. godine, jasno možemo sagledati rezultate koji su dosada ostvareni. Prethodno objavi koncepta kandidature, Odjel za kulturu javno je objavio prijedlog o kandidaturi koja je prihvaćena od strane Gradskog vijeća te je za potrebe stvaranja koncepta Odjel odlučio u izradu tog dokumenta uključiti najširu zajednicu i kulturni sektor kako bi međusobno doprinjeli jedni drugima na dobrobit grada (Moja Rijeka, 2013). Za potrebe same izrade, osnovala se radna skupina stručnjaka koji su, pogurnuti javnim raspravama, konstruktivnim kritikama i savjetima, izdali koncept kandidature grada. Radna skupina sastojala se od renomiranih riječkih i međunarodnih umjetnika, a oni su Kristian Benić, Marin Blažević, Oliver Frljić, Ingeborg Fülepp, Mani Gotovac, Slaven Tolj i Idis Turato.

Iako je već prošlo nekoliko mjeseci otkada je grad Rijeka prošao u drugi krug izbora za EPK titulu, njegove prijavnice nećemo vidjeti do mjesec dana prije dodjele same titule budući da ju grad planira tek tada javno objaviti. To također znači da će se rad u sljedećim stranicama fokusirati na objavljene podatke, ponajviše iz koncepta kandidature te ostale izvore, a na samom kraju riječi će biti i o prijavljenim prijedlozima programa za EPK 2020. o kojima se nešto više doznalo iz razgovora s Dorianom Celcerom, članom užeg kandidacijskog tima za RiEPK 2020.

4.1. Teme kandidature

Vodeći se kategorijama kriterija, koje smo ranije naveli kao važne smjernice za pažljivu pripremu i pisanje prijave, autori koncepta kandidature osmislili su slogan i glavnu temu vodilju kandidature pod imenom „*Rijeka – luka različitosti*“ te tri podteme koje su smjernice programa: *voda, rad i različitosti*.

Kroz već ranije opisanu riječku povijest, vidljivo je koliko je njen status lučkoga grada pridonio njegovoj multikulturalnosti i različitosti te višestrukom i multietničkom identitetu. Također, kao jednu od temeljnih vrijednosti riječkih građana, autori koncepta spominju i toleranciju kojom se krasi riječka kultura, a posebno naglašavaju kako je lučki status grada snažno prisutan, kako u gradskome tkivu, tako i u svakodnevnom životu njegovih građana. Značaj luke želi se naglasiti u svim aspektima poimanja grada po pitanju EPK projekta jer se vjeruje u njenu moć kultiviranja interkulturalne i internacionalne komunikacije. Luka kao tema viđena je u „širokom i metaforičkom smislu povezivanja i stvaranja „slobodne zone“ za umjetničko istraživanje, kako u tradicionalnim, tako i u novim formatima i medijima“ kako bi se potaknulo stvaranje i održavanje raznih oblika kulturnih aktivnosti (Koncept kandidature Grada Rijeke za EPK 2020., 2014:2).

U prvoj podtemi riječ je o *vodi* u kontekstu Rijeke kao grada na vodi i uz vodu. Obrazloženje za podtemu jest da samo ime grada potječe od rijeke Rječine koja protječe kroz njegovo središte te je u povijesti činila granicu između dviju država. Također, Rijeku je u povijesti krasio grb s natpisom „Indeficienter“ (nepresušan) ispod prizora s vrčem iz kojeg teče voda. Bitna činjenica je i da je za Rijeku voda javno dobro i strateški resurs što otvara potencijal za razne ekološke projekte. Autori su vodu povezali i s ključnim projektom u okviru kandidature, a to je revitalizacija bivše tvornice Rikard Benčić koja se nalazi u dijelu grada koji se tradicionalno naziva Potok. Iako je danas podzeman, potok po kojemu je taj dio grada dobio ime imao je veliku ulogu u stvaranju urbanističke strukture grada (Koncept kandidature Grada Rijeke za EPK 2020., 2014:2-3).

Sljedeća podtema u konceptu jest *rad* kao središnja kategorija ljudskih prava. Rijeka je kroz promjene država (iz Jugoslavije u RH) doživjela potpuni raspad industrijske proizvodnje i izgubila svoj status industrijskog središta kojeg je ranije držala te se od toga nije značajnije oporavila. Stoga se Rijeka kao grad tek suočava s upoznavanjem svojih punih potencijala pritom njegujući svoju prošlost kao pomorskog i tranzitnog središta. Autori posebno pitanje postavljaju o budućnosti kulturnih i kreativnih industrija fokusirajući se pritom na umjetnički

rad i njegove djelatnike te kakva ih sudbina čeka u jeku duboke gospodarske i društvene krize. Nadaju se da će upravo program za EPK 2020. i njegovi kulturni sudionici ponuditi odgovore, stoga se program i stavlja rad kao jedna od glavnih tema jer se želi otvoriti „prostor za interdisciplinarno povezivanje umjetničkih pogleda i izričaja s drugim sferama društvenog, proizvodnog, političkog i uopće kreativnog djelovanja“ (Koncept kandidature Grada Rijeke za EPK 2020., 2014:4). Drugim riječima, iskoristiti će se identitet Rijeke kao industrijskog grada te će se u skladu s time revitalizirati stara industrijska baština, odnosno njena infrastruktura te će se aktivnije uključiti publiku u pripremu i izvedbu programa.

Posljednju temu o *različitosti* već smo načeli pri samom početku poglavlja, a ona naravno podrazumijeva već spomenutu multikulturalnost, otvorenost i liberalnost kojima grad Rijeka odašilje. Kroz povijest, grad se pokazao kao onaj koji je protiv bilo kakve diskriminacije manjina i skupina građana koje iz određenih perspektiva prati predznak drugosti i različitosti. Kao važan element europske dimenzije i primjer liberalnog identiteta grada koji priznaje različitosti, autori podsjećaju na Referendum o ustavnoj definiciji braka te činjenicu da je Rijeka bila jedini veći grad u RH koji je glasao protiv ustavnog poimanja braka striktno kao zajednice muškarca i žene (Koncept kandidature Grada Rijeke za EPK 2020., 2014:5). Već nekoliko puta spomenuti identitet Rijeke kao rockerskog grada želi se promovirati u europskom prostoru te se EPK projekt vidi kao izvrsna platforma za osnaživanje riječkog rockerskog duha. Zaključno, podtema različitosti prihvaća sve razlike, bile one pozitivnog ili negativnog predznaka; pod pozitivnima podrazumijeva suradnju s rodnim manjinama te raznim aktivistima i migrantima, dok se pod negativnima želi dokinuti svaka vrsta diskriminacije u kulturi općenito.

Ove teme u konceptu kandidature nisu opširne kao što je i vidljivo iz njihova opisa, no poslužile su za kasnije pisanje prijavnice i pripremu kandidature za prvi krug EPK projekta te omogućile osmišljavanje i predlaganje konkretnih programskih tema i projekata u različitim područjima (Koncept kandidature Grada Rijeke za EPK 2020., 2014:6).

4.2. Vizualni identitet kandidature

Svaki projekt koji je od velikog značaja mora imati svoj vizualni identitet. Stoga je grad Rijeka u suradnji s Hrvatskim dizajnerskim društvom povodom EPK projekta 1. prosinca 2014. godine raspisao natječaj kojim se traži dizajn vizualnog identiteta grada kao Europske prijestolnice kulture. Vizualni identitet grada nositelja EPK titule ima važnu ulogu u kontinuiranoj komunikaciji unutar grada za vrijeme priprema, kandidature, godine naslova te čak i nakon titularne godine. Prema Projektnom zadatku natječaja, grad kandidat treba razviti dva identiteta, prvi za kandidaturu, a drugi za period nošenja naslova EPK. Grad Rijeka od vizualnog identiteta traži nešto više od puke grafičke forme, želi da on bude trajno rješenje za vizualni identitet kulturnog i kreativnog sektora grada koji je utemeljen u viziji Rijeke kao europskog i multikulturalnog grada koji je „kulturno razvijen, tehnološki napredan, socijalno uključiv i ekološki održiv“ (Projektni zadatak natječaja, 2014:3).

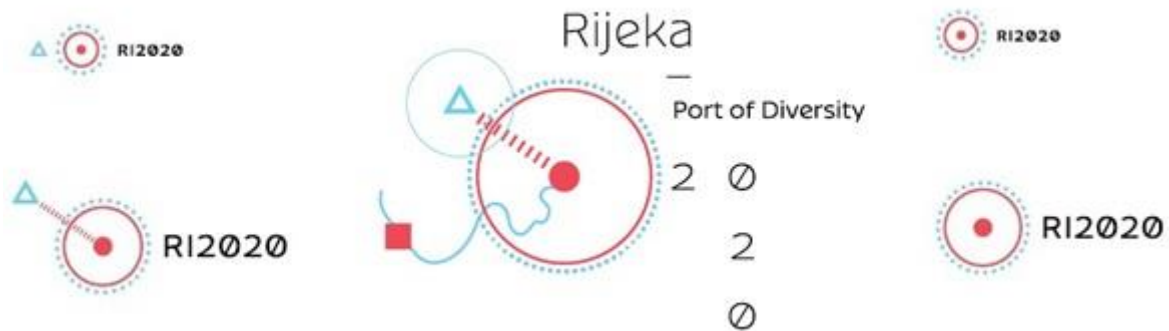
Osnova za kreiranje koncepta vizualnog identiteta upravo su ranije opisane četiri teme (luka, voda, rad i različitosti) objedinjene pod jednim sloganom (Rijeka – luka različitosti). Svojim stavkama vizualni identitet trebao bi njegovati „humano i inkluzivno opredjeljenje, u promišljanju i razradi biti napredan, oblikovno suvremen, a u primjeni pristupačan i funkcionalan“ (Projektni zadatak natječaja, 2014:5). Iznimno je važno da vizualni identitet, poput njegova imena grada, bude metaforički i izvedbeno povezan s pojmom vode. Prema zahtjevima natječaja, od dizajnera se traži da projektiraju vizualni identitet grada za njegova tri razdoblja upotrebe:

- u vrijeme razdoblja kandidature (2015.-2020.)
- u vrijeme nošenja naslova EPK (2020.)
- u periodu nakon naslova EPK (nakon 2020.)

17. veljače 2015. godine Ocjenjivački sud raspisanog natječaja je od 24 prijavljena rada jednoglasno odabrao rad autora Olega Šurana i Jelene Perišić pod nazivom *26.1.* (prilog 1) kao budući vizualni identitet grada Rijeke. Kako je i obrazloženo u odluci Ocjenjivačkog suda, rad *26.1.* odlučio je ponuditi identitetski sustav umjesto fiksne grafičke forme, koji u sebi sadrži osnovne vrijednosti generalnog riječkog identiteta, odnosno odražava dinamiku i otvorenost riječke kulturne scene te je ujedno pun promjenjivih i prilagodivih elemenata za razne oblike suradnji pritom se koristeći jednostavnim oblicima kruga, trokuta i kvadrata te primarnim bojama, plavom, žutom i crvenom. Krug u tom smislu predstavlja kulturne ustanove, udruge i pojedince, trokut industriju i poslovne subjekte, a kvadrat upravu, dok s

druge strane imamo i dvije linije od kojih puna vijugava predstavlja tijek, i to u financijskom smislu, a isprekidana linija simbolizira suradnju (Rijeka EPK 2020, 2015).

Slika 1. Koncept 26. I. autora Olega Šurana i Jelene Perišić

Izvor: Predstavljen vizualni identitet Rijeke kao Europske prijestolnice kulture 2020. godine www.rijekaepk.eu/rezultati-natjecaja-za-dizajn-rijeke-kao-europske-prijestolnice-kulture-2020-godine/

4.4. Riječke aktivnosti vezane uz EPK u vrijeme trajanja kandidature

Po pitanju službenih aktivnosti koje je grad Rijeka poduzeo za pripremu kandidature, osim već navedenih dokumentacijskih našle su se i pojačane aktivnosti u kulturnom sektoru čime se primarno radi na informiranju i uključivanju građana u EPK projekt. Pri samom početku kandidature i njene pripreme, održao se velik broj javnih rasprava i tribina, neki od njih s ravnateljima ustanova u kulturi, neki s predstavnicima nezavisne scene, a rasprava se omogućila i u obliku e-konzultacija s građanima (Rijeka EPK 2020, 2014).

Uz tribine, Odjel za kulturu je u suradnji s fotoklubom Rijeka raspisao fotografski natječaj pod nazivom *Oko kulture* (Fotoklub Rijeka, 2014) na teme prvotnog prijedloga koncepta kandidature (voda, luka, rad i manjine) čime se radi na aktivnom uključivanju građana u EPK projekt preko projekta prepoznavanja i interpretiranja kulture preko fotografskog medija. U sklopu projekta provedena je izložba pristiglih radova te akcija volonterskog programa koji je atmosferu izložbe približio europskim dimenzijama (Rijeka EPK 2020, 2014). Pored fotografije, aktivnosti su se našle i u likovnoj umjetnosti u obliku radionice *Rad*

kao dar koja kroz interaktivan rad s riječkim osnovnoškolcima i djecom u vrtiću potiče kreativnost i likovno stvaralaštvo, a ujedno je i vrlo bitno kultivirati kulturne interese najmlađe generacije koja će do 2020. postati itekako važan sudionik EPK manifestacije (Rijeka EPK 2020, 2014).

Pored likovne, našlo se mjesta i za glazbenu umjetnost među aktivnostima i to u vidu projekta *DJ ambasadoRI* (Rijeka EPK 2020, 2014) u organizaciji Hrvatske glazbene unije i Odjela za kulturu. Tim putem, organizatori su motivirali riječke glazbenike da pretoče identitet grada u dvadesetominutni zvučni miks također u skladu s temama iz prvotnog prijedloga koncepta kandidature.

Njegovanje različitosti pokazano je kroz inicijativu uličnih umjetnika koji su na Trgu Matije Vlačića Flacijusa postavili svoje instalacije u prostoru čime se pokazalo vrednovanje uličnih grafita kao drugačijeg oblika umjetnosti (Rijeka EPK 2020, 2014).

Po pitanju informiranja građana, kako smo već rekli, organizirane su brojne javne tribine i rasprave, a posebno se poradilo i na uključivanju nezavisne scene u tok kandidature. Na radionici koju su vodili riječki kulturnjaci u prostoru galerije Kortil akteri nezavisne scene aktivno su promišljali o sadašnjosti i budućnosti kulturne suradnje preko galerije na projektu riječke kandidature (Rijeka EPK 2020, 2014).

Važan projekt kojeg smo ostavili za kraj uključuje međunarodni program cjeloživotnog obrazovanja iz kulturnog menadžmenta i kulturne politike i nastao je upravo ususret riječkoj kandidaturi i to pod imenom *Unicult 2020* (Unicult, 2015) pod palicom Filozofskog fakulteta u Rijeci. Program je usklađen s bolonjskim procesima i zahtjevima, kao i s europskim obrazovnim standardima u proučavanju kulture, a osmišljen je kako bi se poboljšala znanja i vještine sudionika po pitanju kulturne politike, menadžmenta i kreativnoga kapitala.

Naravno, pored navedenih aktivnosti Rijeka upotpunjuje svoju kulturnu ponudu i brojnim drugim aktivnostima koje dodatno poboljšavaju sam imidž grada, kako na lokalnoj razini, tako i na međunarodnoj.

4.3. Riječka prijava za EPK 2020.

Budući da službena prijava grada Rijeke neće biti objavljena još nekoliko mjeseci, trenutno možemo o njoj suditi samo kroz izvješće Povjerenstva koje je objavljeno povodom završetka prvog kruga kandidature u Zagrebu. Prijave gradova vršile su se preko prijavnog obrasca u kojemu su detaljno opisane kategorije (njih šest) koje su važne za kulturni sadržaj i program jednog EPK grada, a poseban naglasak stavljen je na kategoriju upravljanja u kojem se tražilo detaljnu raspodjelu financija², organizacijske strukture, planiranje nepredviđenih situacija te marketing i komunikaciju. Temeljem prijave, Povjerenstvo je izdalo spomenuto izvješće u kojemu se jasno i sažeto sagledavaju prednosti i mane svakoga grada, a mi ćemo ovdje predstaviti relevantne podatke za grad Rijeku koju je iznijelo Povjerenstvo.

Započeti ćemo s pozitivnim kritikama Povjerenstva koje se izjasnilo kako cijeni kontekstualnu analizu grada te izazove s kojima se suočava. Poseban naglasak stavljen je na liberalnost, tolerantnost i antinacionalnost koja se pokazala u prijavi. Prema izvješću, kulturne strategije veoma su ambiciozne i u skladu sa zahtjevima projekta, no ciljeve kandidature treba iz kratko opisanog procesa željenih utjecaja još dodatno formalizirati (The Selection Panel's report, 2015:13). U riječkoj prijavi pojavila se i nova dimenzija za projekt u vidu doprinosa poboljšanju međuljudskih odnosa i društvene kohezije što je posebno zaintrigiralo Povjerenstvo.

Kao i ostali europski gradovi, Rijeka je u prijavi pokazala svoju vrijednu i bogatu povijest, no Povjerenstvo ističe kako bi se trebala fokusirati na nove etape svog razvoja te kako će se revitalizirani kulturni identitet uklopiti i povezati s drugim europskim gradovima (The Selection Panel's report, 2015:14). Drugim riječima, kriterij europske dimenzije nedovoljno je razrađen i potreban mu je dodatni inovativni razvoj. U sklopu toga, Rijeka se nije istaknula po pitanju predloženih partnerskih odluka, već je pokazala prilično ograničen geografski niz vanjskih suradnika i partnera.

Pohvalan stav došao je u smjeru preliminarnog prijedloga programa u kojemu se značajno istaknuo riječki marketing, odnosno teme kandidature te vizualni identitet grada baziran na njima jer na veoma jednostavan i funkcionalan način predstavlja autentičnost grada Rijeke (The Selection Panel's report, 2015:14). Po pitanju programa, istaknula se međusektorska suradnja koja će rezultirati projektima širokog spektra; od obrazovanja, preko

---

² Raspodjela financija tražila se u postocima i to u sljedećim sektorima: gradski proračun za kulturu, operativni proračun za godinu naslova koji uključuje prihode iz javnog i prihode iz privatnog sektora te proračun za kapitalne troškove (Prijavni obrazac, 2014:4-8).

LGBT sadržaja pa do osuvremenjivanja industrijske baštine te raskidanja s tradicionalnim konceptom nacionalnog kazališta. Sve je to pokazatelj potencijala riječkog programa da privuče široku publiku te pritom nudi provokativan sadržaj obilježen snažnom kritičkom notom. U svojoj prijavi, Rijeka je posebno naglasila da želi proširiti svoj doseg po pitanju aktivnih građana u kulturi i to kroz strategije povećanja volontiranja koje je u službi edukacije.

Ono što se u izvješću naglasilo kao iznimno loša strana prijave jest predloženi proračun koji je sa svojih 26 milijuna eura najniži od svih prijavljenih gradova, unutar kojeg gradski doprinos iznosi minimalnih 26 posto (The Selection Panel's report, 2015:15). Također, većina planiranih kapitalnih ulaganja predloženih u prijavi nije pokazala poveznicu s operativnim programom projekta. Stavka o proračunu iznimno je bitna za poimanje ozbiljnosti kandidature nekog grada, jer projekti koji iza sebe nemaju sredstva vlastitog grada te se oslanjaju većinom na vanjske fundacije ne smatraju se sigurnima i izvedivima.

Bitnu zamjerku Povjerenstvo je pronašlo i u predloženoj organizacijskoj strukturi koja u trenutnom prikazu ne zadovoljava EPK standarde. Povjerenstvo smatra da bi EPK vodstvo trebalo imati zasebnu autonomnu strukturu koja nije ovisna o izravnom operativnom upravljanju grada te nema opterećenja s drugim odgovornostima kao što je to slučaj s Rijekom. Prema njima, predložena organizacijska struktura nema dovoljno autoriteta u menadžerskom pogledu što bi moglo dovesti do toga da sadržaj postane niz paralelnih programa, umjesto jednog koherentnog (The Selection Panel's report, 2015:15).

Sve u svemu, zaključak je da potencijal postoji i on je vidljiv kroz predloženi program i snažnu međusektorsku suradnju. Posebno je bitna tema različitosti kao poticaj ne samo za lokalni imidž grada, već može biti koristan i za druge europske gradove i građane. No izniman se naglasak treba staviti na poboljšanje organizacijskih planova i strukture, kao i na veću implementaciju europske dimenzije koja se pokazala ključnim nedostatkom većine prijavljenih gradova koji su svi previše fokusirani na lokalni kontekst projekta. Ovakva jasno usmjerena poruka od Povjerenstva daje Rijeci potrebne informacije na kojim se elementima mora raditi kako bi ih se poboljšalo i prilagodilo EPK projektu.

4.5. Prijave programa za EPK 2020.

Uz navedena očekivanja koja od gradova kandidata traže povećanje europske dimenzije, Povjerenstvo je jasno dalo do znanja u svom Izvješću kako želi i detaljne prijedloge kulturnih programa s jasno izloženim proračunom, iskazanom suradnjom s međunarodnim partnerima te mjerljivim očekivanim rezultatima.

Iz tog razloga, provela sam razgovor s Dorianom Celcerom, članom užeg kandidacijskog tima za RiEPK 2020. te ga upitala da kaže nešto o programima koje su građani prijavljivali povodom raspisanja Poziva za predlaganje programa Rijeka 2020. – Luka različitosti koji je uključen u RiEPK kao sastavni dio programa projekta. Na spomenutim tribinama i javnim raspravama pod točkom 4.4. ovog rada, također se poseban fokus stavio na upravo ovaj natječaj koji je raspisan 17. travnja 2013. godine. U njemu se traži od podnositelja prijave da ispuni sljedeće ciljeve prema kojima će i biti vrednovani (Poziv za predlaganje programa, 2013):

1. program mora biti u skladu s općim ciljevima inicijative EPK
2. program mora biti u skladu s ciljevima kandidature grada Rijeke za EPK 2020.
3. program mora imati jasan kulturni i umjetnički sadržaj

Ovi ciljevi podrazumijevaju da program bude u skladu sa šest kriterija donešenih u Odluci br. 445/2014/EU po kojima se vrednuju kandidacijski programi i gradovi za EPK projekt. Biti u skladu s riječkom kandidaturom znači da program treba poticati međusektorske suradnje na području županije, ali i šire te ujedno aktivno uključiti publiku i stanovništvo. Također, treba aktivirati i lokalne kulturne prostore te posebno isticati europsku dimenziju riječke kulture, a kulturni i umjetnički sadržaj treba imati jasnu povezanost s konceptom kandidature i njenim temama.

U skladu s pozivom, brojni su riječki kulturnjaci, posebice oni s nezavisne kulturne scene prijavili svoje programe (prilog 2). Celcer kaže da su se djelatnosti prijavljenih programa podijelile po sljedećim kategorijama: kazališna i scenska djelatnost, manjinska kultura, muzejsko-galerijska i likovna djelatnost, glazbena djelatnost, novi mediji, knjižna i nakladnička djelatnost (vrednovanje jezične raznolikosti), filmska djelatnost, kulturna baština, arhitektura/dizajn te ostale djelatnosti. Kao član kandidacijskog odbora, Celcer je prokomentirao kako je najviše programa pristiglo u kategoriji baštine i muzejsko galerijske i likovne djelatnosti. Ističe veliki broj programa koji su orijentirani na rad s publikom, kao i veliku količinu intervencija u javni prostor. Po pitanju programa za djecu i mlade, Celcer je izjavio da je njihov broj zadovoljavajući, no smatra da se nedovoljno programa odnosi i na

djecu s posebnim potrebama te da je fokus većinom na izložbenim i glazbeno-filmskimte novomedijskim manifestacijskim programima i festivalima. Poseban komentar išao je u smjeru međunarodnih suradnji te da se nedovoljno projekata odlučilo uhvatiti u koštac sa stranim partnerima, što je prijeko potrebno riječkoj kandidaturi.

Generalno gledajući, Celcer smatra da su prijavljeni programi pokazali kako riječka kulturna scena ima ogromne potencijale za razvoj te da kulturni akteri mogu puno bolje od trenutačne kulturne ponude. Prema njemu, prijedlozi su daleko od idealnih za jednu prijestolnicu kulture, no predstavljaju kvalitetan temelj kojeg treba dopuniti i nadograditi prema viziji umjetničkog direktora, uz suradnju s kandidacijskim timom, ustanovama i ostalim nezavisnim kulturnjacima.

4.4. Ciljevi i očekivani rezultati kandidature

Teme koje smo ukratko opisali u prvom dijelu ovog poglavlja pisane su u skladu s potražnjama projekta i kriterijima koje EPK program traži od gradova kandidata. One su dopunile osnovni koncept i ciljeve na kojima se riječka kandidatura temelji, a to je poboljšanje kulturne ponude u gradu, povećanje pristupa i sudjelovanja u kulturi, ali i jačanje kapaciteta kulturnog sektora i njegovih veza i suradnji s drugim sektorima te poboljšanje međunarodnog imidža grada (Rijeka EPK 2020, 2015). Za sve te ciljeve veoma je važno u kandidaturu uključiti cijelu zajednicu koja će predstavljati kulturu u njenom najširem mogućem smislu, bio on gospodarski, socijalni, kulturni, turistički ili neki drugi te pokazati koliko specifičnu ulogu kultura ima u održivom razvoju nekog grada. EPK projekt stoga bi Rijeci trebao ponuditi platformu za reinenciju njenog kulturnog identiteta kroz težnje za stvaranjem novih sadržaja i programa. U planu je nastavak kulturnog razvoja i nakon 2020. godine, odnosno daljnje poticanje inicijativa koje su zaživjele za vrijeme trajanja projekta.

Ono što smo već i napomenuli u prethodnom dijelu o riječkoj prijavi jest činjenica da ima puno segmenata kandidature koje se dodatno treba razvijati u skladu sa standardima koje EPK projekt zahtijeva. Prema riječima kulturnog pročelnika Šarara (Valerjev Ogurlić, 2015), Rijeka je primila veoma jasno usmjerenu povratnu informaciju od Povjerenstva na kojim se čimbenicima i elementima kandidature treba poraditi. S jedne strane, Povjerenstvo je prepoznalo mnoge pozitivne strane kao što je strategija razvoja kulture i kvaliteta i autentičnost koncepta, dok je s druge strane pronašlo manjkavosti u zamišljenoj organizacijskoj strukturi te po pitanju gradskog financijskog učešća u projektu. Upravo te

dvije točke primjedbe biti će primarni ciljevi koje riječka kandidatura treba postići do drugog kruga izbora kako bi se povećale šanse za osvajanjem titule.

5. ZAKLJUČAK

U svojih posljednjih četrdesetak godina Rijeka je učinila velike i važne povijesne korake; od lučkog grada i maritimnog središta preko grada rocka i alternative u potrazi za vlastitim identitetom. Danas se našla u ulozi grada u kojemu kulturne i kreativne industrije traže svoj prostor za djelovanjem te ga nalaze upravo u projektu Europske prijestolnice kulture.

U prvom dijelu diplomskog rada obrađena je tematika EPK projekta, odnosno njegove povijesti i tijeka nastajanja te se kroz analizu modela kulturne politike otkrilo na koje načine EPK projekt djeluje na gradove koji nose titulu te što donose sveukupnom njegovom imidžu i međunarodnoj percepciji; razni kulturni, ekonomski, društveni i politički učinci pokazali su se uspješnima za uspostavljanje nove platforme za aktivnosti za koje se očekuje da će se održavati i u budućnosti.

Poglavlje o riječkoj kulturi pokazalo je koliko je gradu bilo prijeko potrebno donošenje kulturne strategije kako bi se kulturna aktivnost i gradska ponuda mogle revitalizirati, a rad njihovih aktera dostojno cijeniti i vrednovati. Analiza Strategije kulturnog razvitka i njenih učinaka ukazala je na činjenicu da Rijeka i dalje ima ogroman put pred sobom kojeg mora prijeći kako bi uspješno kreirala kulturnu ponudu vrijednu europskog standarda te jedne prijestolnice kulture.

Treći i završni dio ovog rada ukratko je predstavio riječku viziju svog grada kao prijestolnice kulture, a ono što nam je prijavljeni kulturni program pokazao jest da riječka kulturna scena obiluje velikim potencijalom koji u budućnosti može unaprijediti kulturnu ponudu grada. Iako se pokazalo da prijedlozi programa imaju podosta svojih manjkavosti, može se zaključiti kako ti problemi proizlaze iz opisane kulturne politike grada te ekonomskih uvjeta u kojima kulturni akteri i podnositelji prijedloga djeluju. Kako se pokazalo kroz rad, riječka kulturna strategija postavlja veoma ambiciozne ciljeve od kojih se mnoštvo podudara s ciljevima projekta Europske prijestolnice kulture. Važno je shvatiti da će riječku kulturu uskrsnuti iz pepela samo uporan rad i aktivna suradnja koji će dovesti do promjene mentalnog okvira koji vlada među kulturnjacima i gradskom upravom.

Promatrajući EPK projekt kao dio europeizacijske politike, jasno je vidljivo da se njime želi postići svojevrsni europski identitetski obrazac. No bitno je shvatiti da, neovisno o njegovom ishodu, EPK projekt u slučaju Rijeke također nudi i prostor za rekonceptualizacijom, odnosno on nije prilika samo za nezavisnu scenu, već i za one koji

kreiraju cjelokupnu kulturnu politiku. Kako kreiranje programa nije jednosmjerna komunikacija, tako ni planiranje s ciljem poboljšanja uvjeta u kojima će se ti programi izvoditi ne smije biti takvo. Kandidatura bilo kojem gradu pruža priliku za inventurom kulturne scene te nudi preskok pokojih evolucijskih stepenica u kulturnoj politici i upravljanju resursima u kulturi.

S obzirom na sve, EPK treba shvatiti kao priliku koju će grad Rijeka iskoristiti kako bi se definirala kao sredina kojom se tako rado voli predstavljati – lukom različitosti te da se EPK projekt treba uzeti kao katalizator za nove gradske napretke i pozicioniranje grada kao relevantnog mjesta na kulturnoj mapi Europe.

6. LITERATURA I IZVORI

1. Celcer, D., (2015), Usmeni razgovor s članom užeg kandidacijskog tima za RiEPK 2020.
2. Commission, European, (2012), Application for the Title of European Capital of Culture, dostupno na: <http://ec.europa.eu/culture/tools/actions/documents/ecoc-application-form_en.pdf>, [pristup: 11. srpnja 2015.]
3. Commission, European, (2013), European Capital of Culture, dostupno na: <http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc413_en.htm>, [pristup: 11. srpnja 2015.]
4. Cupać, D., (2013), Rijeka kreće u kandidaturu za prijestolnicu kulture, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/wp-content/uploads/2015/02/Rijeka-kre%C4%87e-u-kandidaturu-za-prijestolnicu-kulture.pdf>>, [pristup: 29. kolovoza 2015.]
5. Fotoklub Rijeka, (2014), Oko kulture, dostupno na: <<http://fotoklubrijeka.hr/oko-kulture/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
6. Garcia, B. et al., (2010), Creating an impact: Liverpool's experience as European Capital of Culture. Impacts 08, Liverpool
7. Garcia, B. et al., (2013), European capitals of culture: Success strategies and long-term effects, European Union, dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET%282013%29513985_EN.pdf>, [pristup: 15. srpnja 2015.]
8. Grubiša, D., (2006), Europeizacija politike: izgradnja kategorijalnog aparata europskih studija, Anali Hrvatskog politološkog društva, Vol.2. No.1.
9. Hardt, M., Negri, A., (2003), Imperij, Multimedijalni institut, Zagreb
10. HRT Na zahtjev: Dnevnik 16. svibnja 2015., dostupno na: <<http://www.hrt.hr/enz/dnevnik/284844/>> [pristup: 23. kolovoza 2015.]
11. Immler, N. L., Sackers, H., (2014), (Re)Programming Europe: European Capitals of Culture: rethinking the role of culture in Journal of European Studies, 2014, Vol. 44(1), str. 3-29, Sage, Nizozemska
12. Koncept kandidature Grada Rijeke za EPK 2020., (2014), Rijeka, dostupno na: <http://www.rijekaepk.eu/wp-content/uploads/2014/11/Koncept-kandidature-Grada-Rijeke-za-EPK-FINAL_STUDENI3.pdf>, [pristup: 30. kolovoza 2015.]

13. Kvarner Rijeka (2015), Riječke godine, dostupno na:
<http://www.visitrijeka.hr/sve_o_rijeci/rijeka_kroz_povijest/rijecke_godine>, [pristup: 18. kolovoza 2015.]
14. Lamza-Maronić, M., Glavaš, J. i Mavrin, I., (2012), Towards a New Model of Cultural Management – The European Capital of Culture Programme, Interdisciplinary Management Research VIII / Bacher, U. ; Barković, D. ; Dernoscher, K.H. ; Lamza-Maronić, M. ; Matić, B. ; Pap, N. ; Runzheimer, B. (ed). - Osijek : Josip Juraj Strossmayer University in Osijek, Faculty of Economics in Osijek, Croatia Postgraduate Studies “Management” ; Hochschule Pforzheim University , str. 179-188
15. Lokalpatrioti Rijeka (2015), Povijest grada na Rječini, dostupno na:
<<http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/upoznaj-rijeku/povijest-rijeke>>, [pristup: 18. kolovoza 2015.]
16. Ministarstvo kulture RH, (2014), Poziv za podnošenje prijave za inicijativu Unije Europska prijestolnica kulture za 2020. godinu u RH, dostupno na: <<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=10890>>, [pristup: 11. kolovoza 2015.]
17. Ministarstvo kulture RH, (2015), Predstavljeni kandidati za EPK 2020: Dubrovnik, Đakovo, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Varaždin, Zadar, Zagreb, dostupno na:
<<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=12178>>, [pristup: 11. kolovoza 2015.]
18. Ministarstvo kulture RH, (2015), Pula, Rijeka, Osijek i Dubrovnik su četiri grada koji su danas ušli u drugi krug natjecanja za naslov Europska prijestolnica kulture 2020. godine, dostupno na: <<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=12417>>, [pristup: 11. kolovoza 2015.]
19. Ministarstvo kulture, Europske prijestolnice kulture 2020. do 2033. godine, Vodič za gradove koji se namjeravaju kandidirati, dostupno na: <<http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/09%20-%20Guide%20to%20European%20Capitals%20of%20Culture,hr,%20lekt,%20zad.pdf>>, [pristup: 10. kolovoza 2015.]
20. Mišković, D., (2013), Istraživanja u kulturi, Jesenski i Turk, Zagreb
21. Moja Rijeka (2013), Poziv na javnu raspravu: Rijeka - Europska prijestolnica kulture 2020, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/wp-content/uploads/2015/02/Poziv-na-javnu-raspravu-Rijeka-Europska-prijestolnica-kulture-2020.pdf>>, [pristup: 30. kolovoza 2015.]
22. Odluka 1419/1999/EZ, članak 3, (1999), u Službeni list Europske unije, dostupno na:
<<http://eur-lex.europa.eu/legal->

- content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999D1419&from=EN>, [pristup: 14. srpnja 2015.]
23. Odluka 1622/2006/EZ, članak 4, (2006), u Official Journal of the European Communities, dostupno na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:304:0001:0006:EN:PDF>>, [pristup: 15. srpnja 2015.]
24. Odluka 508/2000/EZ, (2000), u Official Journal of the European Communities, dostupno na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000D0508&from=EN>>, [pristup: 14. srpnja 2015.]
25. Odluka br. 445/2014/EU, (2014), u Službeni list Europske unije, dostupno na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:132:FULL&from=EN>>, [pristup: 15. srpnja 2015.]
26. Odluka br. 719/96/EZ, sukladno članku 1, (1996), u Official Journal of the European Communities, dostupno na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996D0719&from=EN>>, [pristup: 14. srpnja 2015.]
27. Oerters, K., (2008), Die finanzielle Dimension der europäischen Kulturhauptstadt: Von der Kulturförderung zur Förderung durch Kultur, u Mittag J., (2008), Die Idee der Kulturhauptstadt Europas. Anfänge Ausgestaltung und Auswirkungen europäischer Kulturpolitik, Klartext Essen
28. Palmer, R. (2004) European Cities and Capitals of Culture, Study Prepared for the European Commission, Part 1, Palmer-Rae Associates, Brussels
29. Palmer, R. (2004) European Cities and Capitals of Culture, Study Prepared for the European Commission, Part 2, Palmer-Rae Associates, Brussels
30. Patel, K. K., (2013), The Cultural Politics of Europe: European Capitals of Culture and European Union since the 1980s, Routledge/Uaces Contemporary European Studies, London
31. Poziv za predlaganje programa Rijeka 2020 – Luka različitosti / Rijeka 2020 – Port of Diversity (2013), dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/wp-content/uploads/2014/11/poziv-za-programe-ogu-za-kulturu.doc>>, [pristup: 3. rujna 2015.]

32. Prijavni obrazac u Poziv za podnošenje prijave za inicijativu unije Europska prijestolnica kulture za 2020. godinu u Republici Hrvatskoj, dostupno na:
<<http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/Prijavni%20obrazac%201.doc>>, [pristup: 2. rujna 2015.]
33. Projektni zadatak natječaja, Otvoreni natječaj za dizajn vizualnog identiteta Grada Rijeke kao Europske prijestolnice kulture, (2014), dostupno na:
<<http://www.rijeka.hr/NatjecajVizualniIdentitetEPK>>, [pristup: 1. rujna 2015.]
34. Psychogiopoulou, E., (2008), The Integration of Cultural Considerations in Eu Law and Policies, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, Boston
35. Rampton, J., McDonald, N. i Mozuraityte, N., (2011), Interim evaluation of selection and monitoring procedures of European Capitals of Culture (ECoC) 2010-2016, Final report for the European Commission Directorate General for Education and Culture, Ecorys UK Ltd
36. Registar udruga u Republici Hrvatskoj, Republika Hrvatska, Ministarstvo uprave, (2015), dostupno na:
<<https://registri.uprava.hr/#!udruge/9QIBAAEAAQAAAAAA6QMBAAABAgAAAAGM3gYAAAAAAAAAApQQBAAQAAAABEAAAAAAAAAABAQFvaeICAYrCGA>>, [pristup: 20. kolovoza 2015.]
37. Rijeka EPK 2020, (2014), “Rad kao dar” Izabele Peculić, dostupno na:
<<http://www.rijekaepk.eu/rad-ka-dar/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
38. Rijeka EPK 2020, (2014), Akcija volonterskog programa u sklopu “Oka kulture”, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/akcija-volonterskog-programa-u-sklopu-oka-kulture/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
39. Rijeka EPK 2020, (2014), ambasadori DJ NATJECANJE RIEPK2020, dostupno na:
<<http://www.rijekaepk.eu/ambasadori-dj-natjecanje-riepk2020/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
40. Rijeka EPK 2020, (2014), Kulturica u Starom gradu, dostupno na:
<<http://www.rijekaepk.eu/kulturica-u-starom-gradu/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
41. Rijeka EPK 2020, (2014), O konceptu kandidature Rijeke za EPK 2020. otvorena e-konzultacija s građanima, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/o-konceptu-kandidature-rijeke-za-epk-2020-otvorena-e-konzultacija-s-gradanima/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]

42. Rijeka EPK 2020, (2014), Prosinačko čudo na nezavisnoj sceni, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/prosinacko-cudo-na-nezavisnoj-sceni/>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
43. Rijeka EPK 2020, (2015), O projektu, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/o-projektu-4/>>, [pristup: 30. kolovoza 2015.]
44. Rijeka EPK 2020, (2015), Predstavljen vizualni identitet Rijeke kao Europske prijestolnice kulture 2020. godine, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/rezultati-natjecaja-za-dizajn-rijeke-kao-europske-prijestolnice-kulture-2020-godine/>>, [pristup: 31. kolovoza 2015.]
45. Rijeka EPK 2020, (2015), Predstavljen vizualni identitet Rijeke kao Europske prijestolnice kulture 2020. godine, dostupno na: <<http://www.rijekaepk.eu/rezultati-natjecaja-za-dizajn-rijeke-kao-europske-prijestolnice-kulture-2020-godine/>>, [pristup: 1. rujna 2015.]
46. Staiger, U., (2013), The European Capitals of Culture in Context: Culture Policy and the European Integration Process u The Cultural Politics of Europe : European Capitals of Culture and European Union since the 1980s, str. 19-39, Routledge, London
47. Strategija kulturnog razvitka grada Rijeke 2013. - 2020., (2013.), Rijeka, dostupno na: <<http://www.rijeka.hr/StrategijaKulturnogRazvitka>>, [pristup: 20. kolovoza 2015.]
48. The Selection Panel's report, Selection of the European Capital of Culture in 2020 in Croatia, (2015), Zagreb, dostupno na: <http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/documents/ecoc/2020/croatia-preselection_en.pdf>
49. Unicult2020, (2015), The international Arts & Culture and Policy Programme, dostupno na: <<http://www.unicult.uniri.hr/index.html>>, [pristup: 3. rujna 2015.]
50. Valerjev Ogurlić, N., (2015), Kako je Povjerenstvo ocijenilo gradove - kandidate za EPK 2020. dostupno na: <<http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Kultura/Kako-je-Povjerenstvo-ocijenilo-gradove-kandidate-za-EPK-2020>>, [pristup: 2. rujna 2015.]
51. Višnić, E., (2008), Nezavisna kultura i nove suradničke prakse u Hrvatskoj, Policies for Culture, Bukurešt

7. PRILOZI

Tablica 1. Usporedba karakteristika modela kulturnog menadžmenta

Tablica 2. Kulturni proračun Rijeke za 2014. i 2015. godinu i projekcije za 2016. i 2017. godinu

Tablica 3. Sredstva za realizaciju kapitalnih ulaganja u objekte kulture

Tablica 4. Sredstva za realizaciju javnih potreba u kulturi

Grafikon 1. Procjena ciljeva EPK po njihovoj važnosti za gradove

Grafikon 2. Posjećenost EPK programa za razdoblje od 1985. do 2012. godine

Slika 1. Koncept 26.1. autora Olega Šurana i Jelene Perišić

Kratice:

EPK – Europska prijestolnica kulture

ECOC – European Capital of Culture

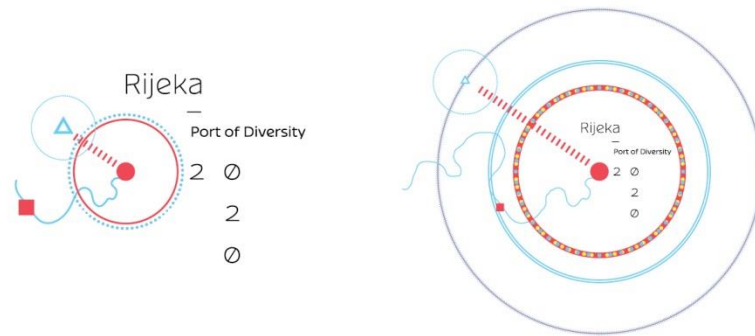
RH – Republika Hrvatska

EU – Europska unija

HNK – Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca

HKD – Hrvatski kulturni dom na Sušaku

Prilog 1. Vizualni identitet grada Rijeke za projekt EPK 2020.

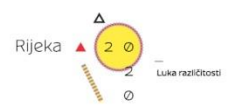
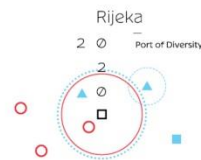
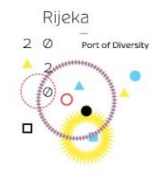
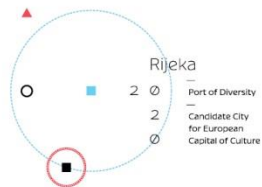
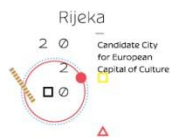
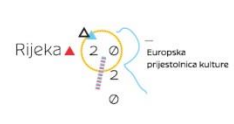
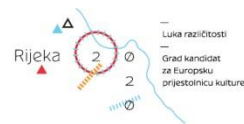

RIJEKA EPK 2020. VIZUALNI IDENTITET

JELENA PERĐIĆ I OLEG ŠURAN

RIJEKA EPK 2020. PRESS KONFERENCIJA

RIJEKA, 20. 3. 2015. - 7 / 9

RIJEKA EPK 2020. VIZUALNI IDENTITET

JELENA PERĐIĆ I OLEG ŠURAN

RIJEKA EPK 2020. PRESS KONFERENCIJA

RIJEKA, 20. 3. 2015. - 5 / 9

Prilog 2. Popis prijavljenih programa

PRIJAVITELJ	NAZIV PROGRAMA		
DJ Šošo	Muzika snova	Udruga mladih muzičara Europe	Kravata Pride – Festival Kravate u Rijeci
Nicol Nacinovic	nema naziva!	Miće Antolović	Kia - Via
Ugostiteljska škola Opatija	Doručak Ugostiteljske škole Opatija- Ugostiteljski brod za kandidacijsku luku	Drugo more	Grad, Quis contra nos
Miće Antolović	Karolina Riječka nova zastava Grada Rijeke	DSR Primorje	Industrijska olimpijada
Miće Antolović	Željeznička skladišta na Žabici očuvati i valorizirati	Oaza	Glazbena abeceda
Ira Petris i Nikola Lazić	Od izleta do odiseje	Malik	Djeca luke
Ira Petris i Nikola Lazić	Rijeka i europski san jedne obitelji	Darija Žmak Kunić	Suhozid
Ira Petris i Nikola Lazić	Karta dobrih vibracija	Darija Žmak Kunić	zabavno-znanstveni festival
Centar za industrijsku baštinu	Otvoreni muzej ind bastine_Ri_26112014	Festival europske kratke priče	Grad od priča
Miće Antolović	100 godina -14 zastava	SAVEZ CRNOGORACA HRVATSKE	MEĐUNARODNA PREZENTACIJA KULTURNIH VRIJEDNOSTI U RIJECI 2020.
Miće Antolović	Vodokaz Rječine	Michael Scheer & Angela Ljiljanić	Seaside Planters
DEMOKRATSKA ZAJEDNICA MAĐARA	Narodne priče naših krajeva	Miće Antolović	Stadion Kantrida World Attraction
Miće Antolović	Rijeka atrakcija svjetski kolodvor Keleti & Suedbahnhof	Miće Antolović	Željeznička skladišta na Žabici
Milan Zagorac	Književnost u oblaku	Građevinska škola	Archiculture-gradikultura
Društvo haiku pjesnika	Europolis	Udruga Arterija, Rijeka (1)	Projekt VODA Duhovi Rječine 2020.
AC Pleksus Krk	Ja, umjetnik	3. zmaj	Virtual Borders
AC Pleksus Krk	Kultur šok	3. zmaj	Drone Wars
AC Pleksus Krk	Metafizika krvi	Livingstone	Paralele tranzita
Marin Milan	Lovran - grad umjetničko djelo	Peek&Poke	Fris 2020
Yasna Skorup Krneta	7+7=ona	Zoran Krušvar	Radnički pokret u Rijeci na počecima 20. i 21. stoljeća
Pomodori	in port	Zoran Krušvar	Od Fiume do Rijeke
Marin Milan	100 dana europskog i svjetskog suvremenog slikarstva u Rijeci 5	Zoran Krušvar	Art RI - eykjavik
		Zoran Krušvar	Književna mapa grada
		Zoran Krušvar	Istok, Rijeka, sjever
		Maja Vizjak	Radnicki lunch paket
		VPS Par	IS IT Ri 2020
		Tomica Štivić	Boje putovanja
		Tomica Štivić	Kultura u centru
		Tomica Štivić	Linija
		Josip Grabar	Glazbeni festival Voda
		UNIRI, Diana Stolac	Riječka pisana baština u 19. stoljeću

Udruga Diston i Jazz promotions	Distune promotion i Jazz promotions vam predstavljaju Kultur Shock (SAD)
HGU PGŽ	BOGATSTVO JE ŽIVJETI U ZAJEDNIŠTVU
Silvana Konjevoda	Riječka barka
FFRI	Kako pričati Grad
Ingeborg Fülepp	Rijeka, svjetionik medijske kulture
Mičo Antolović	Različite bus stanice
Mičo Antolović	Otkriti potoke grada
Koordinacija udruga za očuvanje i revitalizaciju pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre	Kvarnerski festival mora FIUMARE i smotre i regate tradicijskih barki na jedra na Kvarneru i u Istri
Koordinacija udruga za očuvanje i revitalizaciju pomorske, ribarske i brodograđevne baštine Kvarnera i Istre	Interpretacijski centri i zbirke maritimne baštine na Kvarneru (i u Istri)
Halubajski zvončari Viškovo	Različitost – HALUBAJSKI ZVONČAR VA KAMIKU
Blerta Cakiqi	Mat
Ekomuzej Mošćenička Draga	Perunov svijet – Miško-povijesne staze Trebišća - Perun
Ekomuzej Mošćenička Draga	Mali povijesni gradovi – kreativni prostori PGŽ
Ekomuzej Mošćenička Draga	Interpretacijski centri i zbirke maritimne baštine na tradicijskih barki na jedra u Rijeci, na Kvarneru (i u Istri)Kvarneru (i u Istri) – Smotre i regate
Zajednica Talijana Mošćenička Draga	DRAGA DI MOSCHIENA IN ARTE E CULTURA / MOŠDENIČKA DRAGA U KULTURI I UMJETNOSTI

3. zmaj	Space Port Rijeka
Ukus	Eppur si movie
Anja Cuculić	Čuvari tradicije
Klik marketing	Festival kiše
Udruga Bez granica Drenova	Kreativne industrije na rubu grada
Zajednica Albanaca PGŽ-a	Kvali
Udruga Zeleni prozor	Balast
Centar za rehabilitaciju Rijeka	Art radionice Ako mogu sanjati
SKC	Student International Film Festival
SKC	Smotra glumačkih akademija
SKC	Impulse
Jana Žufić	12=1
Ruta bajke	Ivanina Kuća Bajke
Zajednica Albanaca PGŽ-a	Filigran
Lara Badurina	VIP karneval
Zajednica Albanaca PGŽ-a	Tjedan gastronomije i degustacije vina i rakije
Zajednica Albanaca PGŽ-a	Tjedan filma
Udruga Dijamant klasika	Rijeka - Queen of Art & Culture
HDLUR	Atelijeri otvoreno
HDLUR	Likovne radionice za manjine
HDLUR	Umjetnošću u osvještavanje grada
Zajednica Albanaca PGŽ-a	Studijsko putovanje u Albaniju
Diana Satxhiu I Ermina Lekaj Prljaskaj	Kulturni amaterizam
Žmergo	Promocija zelence čistke
Žmergo	Ekološki sajam Rijeka
Žmergo	EVS Europska volonterska služba
PGŽ	Glagoljica
PGŽ	Županijska kulturna mreža

PGŽ	Putevima Frankopana
Centar za industrijsku baštinu	Mađarski duh u Rijeci
Centar za industrijsku baštinu	Nematerijalna industrijska baština
Centar za industrijsku baštinu	Otvoreni muzej ind bastine_Ri_26112014
Centar za industrijsku baštinu	Terapijski vrtovi
Centar za industrijsku baštinu	Tiskarski edukativni centar
Prve riječke mažoretkinje	20 za 25
Dani dvojezičnosti i Dječji festival dvojezičnosti	Bilingualism Matters@Rijeka
Zajednica Albanaca PGŽ-a ???	Tjedan drama???
Petra Mrša	Milo za drago
SIZ	Galerija SIZ program 2015-2025
Željka Horvat Čeč	Pisac i građanin
Nika Rukavina	Svi u park
CTK	Explore Rijeka Culture
CTK	Putujuća izložba maketa brodova
CTK	Virtualna šetnja Lukom različitosti
Općina Viškovo	Interpretacijski centar Ronjgi
Galerija Kortil	Kortil uživo
Dallas Records	Antologija riječki novi val
Dallas Records	Najvažnija CD LP i digitalna izdanja riječke urbane scene
Dallas Records	Riječki frajeri
Dallas Records	Dylan projekt
Klub ljubitelja buke	Infleksija grada
Kastafsko kulturno leto/Kombinat	Tasty tales, (Po)kušajmo priču
Transportart	Transportart
Dominik Grdić i Una Rebić	BIENNALE MLADE SUVREMENE

	UMJETNOSTI
MMSU/Musagetes	Vijeće mladih Benčić
MOVI se	Lučki radnici
USF Furija	Život uz različitosti: Tolerancija ili suživot
Ivan Vranjić	Druga forma OPG-a
Kiselić&Laurić	HERA
Grad Kastav	Rekonstrukcija i prenamjena lokaliteta Crekvina
Druga Rijeka	Festival susreta
Festival Kvarner	La Mer Festival
PaRiter	All you need is love film festival
Silvija Đolonga	Iritart
Davor Sanvincenti, Petra Mrša	Otvoreni kutevi
DAR	Interaktivni panel informativnog karaktera
DAR	Molo longo - aktivni prostor grada
DAR	EPK paviljon -svjetionik kulture
DAR	Riječke dizalice - vidikovac
DAR	Lučki vlak - pokretač promjena
DAR	Barže - plutajuće platforme
DAR	Riva - kulturni češalj
Prostor plus	Festival Mali Longo
Prostor plus	Ontheatre
Prostor plus	SPACES
Prostor plus	Water Rijeka
Lucija Polonijo	Site specific theatre festival
KRILA	Europska mreža mime i izvedbenih praksi
Skupina samostalnih umjetnika, studenata povijesti umjetnosti i kulturalnih studija Filozofskog fakulteta u Rijeci te Akademije primjenjenih umjetnosti u Rijeci.	Novo lice Rijeke

Skate klub Kvarner	Skate klub Kvarner
Kombinat	MASKonMASK
Doors art	Art, umjetnička valuta
Voljen Grbac	RIJEKA, LUKA RAZLIČITOSTI
Jana Žufić	Unda multiplef
Jurica Sinković	BaloniRi
Nadežda Elezović / Pomodori	Vibracija harmonije
Damir Čargonja	Riječke plaže– Male luke kulture za veliku luku EPK
Tomislav Brajnović	Večera s umjetnikom
Milijana Babić	Probudite se!
Tomislav Brajnović	Stražarnice
Nadija Mustapić i Toni Meštović	EPK za ljude, strojeve i grad
The Moving Crew	Workflow
HDLUR	Umjetnička placa
Tomislav Brajnović	Super umjetnici
D'Alessio, Skansi	Transitions and Growth: Rijeka 1870-2020
Klub ljubitelja buke	Radio EPK Hartera
Edi Budimilić, Ladislav Jurić i Marija Butković	WhoHack hackatoni
Damir Čargonja	Projekt Goli otok
Tanja Slavić	PROJEKAT DRAMSKO- PEDAGOŠKE EDUKACIJE I RADA U LOKALNOJ ZAJEDNICI
Talijanska Nacionalna Zajednica u Rijeci	Zemlja pomirenja/Jedan Grad/Relevantna stogodišnjica
Tonka Maleković i Tanja Vujasinović	Arture 2020

170_Odsjek KS	Memory Studies
3. zmaj	Brain Drain
3. zmaj	Duh markgrofa Erika
3. zmaj	Mistična Rijeka
3. zmaj	Priče pod zvijezdama
3. zmaj	Radionice stripa
3. zmaj	Zbirka interaktivnih priča
Bilingualism Matters	Govor grada
CeeKaPe	Prišemo da bi se upoznali
CEN	Elektroničko nakladništvo u ...
CJI	Luka Različitosti Jezična i kulturna različitost grada Rijeke i kraja
Dunja Solac	rijeka dječjim očima
FFRi	FFRi Port
Fondacija Mak Dizdar	LINE
Fondacija Mak Dizdar	Slovo makovo
Idiom	Luka priča
Kulturologija	Iskustvo emocija u Rijeci
Kulturologija	Ozvučavanje more
Kulturologija	Prenočište za odsutne
Kulturologija	Radnička umjetnost 3. maja
Kulturologija	Rekreacija zajedništva
Kulturologija	Rispis
Kulturologija	U mreži
Zoran Krušvar	Bunika/Liburnijski limes/Sjever Rijeka istok
Željka Horvat Čeč	Kretanja radnika